

ANNE-ÇOCUK BAĞLANMASI VE DUYGUSAL
ERİŞİLEBİLİRLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER:
İKİLİ (DİYADİK) ANALİZ

SİNEM M. YILDIZELİ BAHÇELİ

MEF ÜNİVERSİTESİ

OCAK 2024

MEF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANNE-ÇOCUK BAĞLANMASI VE DUYGUSAL
ERİŞİLEBİLİRLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER:
İKİLİ (DİYADİK) ANALİZ

Sinem M. YILDIZELİ BAHÇELİ

Orcid No: 0009-0007-3258-3131

Doç. Dr. Ezgi TOPLU DEMİRTAŞ

OCAK 2024

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

İsim ve Soyisim: Sinem M.
YILDIZELİ BAHÇELİ

İmza:

ÖZET

ANNE-ÇOCUK BAĞLANMASI VE DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER: İKİLİ (DİYADİK) ANALİZ

Sinem M. YILDIZELİ BAHÇELİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ezgi TOPLU DEMİRTAŞ

Ocak 2024, 54 Sayfa

Bu tez çalışmasının amacı, annelerin kendi bağlanma stilleri ile çocuklarının bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi, annelerin duygusal erişilebilirlikleri ile çocuklarının duygusal erişilebilirlikleri arasındaki ilişkiyi ve anne bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik ve çocuk bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkileri ikili bir bakışla ortaya koymaktır. Bu doğrultuda bağlanma konusunda hem annelerden hem de çocuklarından veri toplanarak ikili bir analiz yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları gönüllü ve on sekiz yaşından büyük kadın ve erkekler ile anneleridir. Araştırma için Anne-Baba ve Akran Bağlanması Envanteri (IPPA-T) ile Lum Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Envanteri (LEAP) kullanılmıştır. Çalışmanın hipotezleri Yapısal Eşitlik Modellemesi Yol Analizi kullanılarak test edilmiştir. Araştırmanın bulguları, hipotezleri doğrularak, annelerin kendi bağlanma stilleri ile çocuklarının bağlanma stilleri arasında, annelerin duygusal erişilebilirlikleri ile çocuklarının duygusal erişilebilirlikleri arasında ve anne-çocuk bağlanma ile duygusal erişilebilirlik arasında pozitif ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulguları alan yazın kapsamında tartışılmış ve araştırmacılar ile alandaki ruh sağlığı uzmanları için bulgulara dayalı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: anne-çocuk güvenli bağlanma, duygusal erişilebilirlik, anne-çocuk ikili (diyadik) analiz

Bilim Dalı Sayısal Kodu: 10907

ABSTRACT

THE RELATIONSHIPS BETWEEN MOTHER-CHILD ATTACHMENT AND EMOTIONAL AVAILABILITY: A DYADIC ANALYSIS

Sinem M. YILDIZELİ BAHÇELİ

MA in Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ezgi TOPLU DEMİRTAŞ

December 2023, 54 Pages

The aim of this research is to explore the relationship between mothers' own attachment styles and their children's attachment styles, mothers' emotional availability and their children's emotional availability, mother attachment and mother emotional availability and child emotional availability, child attachment and mother emotional availability and child emotional availability with a dyadic approach. Therefore, a dyadic analysis has been conducted with volunteers consisting of both mothers and their male/female children who were above age 18. Demographic Information Form, Inventory of Parent and Peer Attachment – Turkish version (IPPA-T), and Lum Emotional Availability of Parents (LEAP) were utilized to collect data. In order to test the main hypotheses of the research Path Analysis Structural Equation Model was conducted. The findings confirmed the hypotheses by revealing that there are positive relationships between mothers' attachment styles and children's attachment styles, mother's emotional availability and children's emotional availability, and mother-child attachment style with emotional availability. The results were discussed in terms of the scope of the literature and suggestions for research and practice were presented for researchers and mental health practitioners in the field.

Keywords: Mother-child secure attachment, emotional availability, mother-child dyads, dyadic analysis

Numeric Code of the Field: 10907

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
Araştırmanın Önemi	4
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Hipotezleri	5
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
1.1. Bağlanma Kuramı	7
1.1.1. Güvenli Bağlanma.....	8
1.1.2. Güvensiz Kaçınmacı Bağlanma	9
1.1.3. Güvensiz Kaygılı-kararsız Bağlanma.....	9
1.1.4. Dağınık / Düzensiz Bağlanma.....	10
1.2. Duygusal Erişilebilirlik.....	12
1.3. Bağlanma ve Duygusal Erişilebilirlik.....	14
1.4. Türkiye’de Anne-Çocuk Bağlanması Üzerine Araştırmalar.....	15
1.5. Türkiye’de Duygusal Erişilebilirlik Üzerine Araştırmalar	16
2. YÖNTEM	18
2.1. Araştırma Deseni	18
2.2. Evren ve Örneklem	18
2.3. Veri Toplama Araçları	21
2.4. Veri Toplama Süreci.....	23
2.5. Veri Analizi	24
3. BULGULAR	26
3.1. Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler	26
3.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi	26
3.3. Ölçek Alt Boyutlarında Uygulanan Yakınsama ve Ayrışma Geçerliliği.....	27
3.4. Ölçeklerin Puanları Arasındaki Korelasyonun İncelenmesi	29

SONUÇ	32
KAYNAKÇA	39
EKLER	48
A. Bilgilendirme ve Onam Formu	48
B. Demografik Bilgi Formu	49
C. Anne – Baba ve Akran Envanteri (Sadece anne bölümü).....	51
D. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP).....	53

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1	: Çocuk ve Anneler için Demografik Özelliklerin Yüzdesel Dağılımı...	20
Tablo 2.2	: Çocuk ve Anneler için Diğer Özelliklerin Yüzdesel Dağılım.....	21
Tablo 3.2	: Ana ve Alt Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon.....	27
Tablo 3.3	: Standart Faktör Yüklerinden Hesaplanan Yakınsama ve Ayrışma Geçerlilik Değerleri.....	28
Tablo 3.4	: Yapısal Modelde Yer Alan Değişkenlerin Normal Dağılıma Uygunluk Analizi.....	29
Tablo 3.5	:Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenle İlişkisinin İncelenmesi.....	30

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Anne-çocuk Bağlanma Stili ve Duygusal Erişebilirlik Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi.....	6
Şekil 3.1: Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkene Etkisinin İncelenmesi.....	30

KISALTMALAR LİSTESİ

AÖ : Aritmetik Ortalama

APIM : Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli

AVE : Açıklanan Ortalama Varyans

CA : Cronbach's Alpha

CR : Composite reliability (Bileşik Güvenirlik)

DEÖ : Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri

LEAP : Lum Emotional Availability of Parents (Lum Ebeveyn Duygusal Erişebilirliği Ölçeği)

IPPA-T: Inventory of Parent and Peer Attachment – Turkish version (Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri – Türkçe versiyonu)

SS : Standart Sapma

GİRİŞ

Etoloji, güdüm bilimi (sibernetik), bilgi işleme, gelişimsel psikoloji ve psikanaliz gibi alanlardan yararlanarak çeşitli gelişim disiplinlerinin eklettik bir karışımı olarak oluşturulan Bağlanma Kuramının temel ilkelerini oluşturan Bowlby gibi, Harlow da 1958 senesinde öğrencileriyle birlikte anne ve çocuk bağlanması üzerine maymunlar ile çalışmalar yürütmüştür. Harlow araştırmasında, annelerinden uzak ve sosyal açıdan yoksun bir ortamda büyütülen rhesus maymunlarını incelemiş ve bu maymunların ilerleyen yaşamlarında sosyal ilişkilerinde eksiklikler olduğunu gözlemlemiştir. Bu durum, sosyal ilişkilerdeki yetersizlik, içe dönük yaklaşımlar sergileme, ilişki kurmada zorluk yaşama ve cinsel soğukluk olarak gözlemlenmiştir. Aynı zamanda, bu maymunların çocuklarına karşı duyarsız oldukları (duygusal olarak erişilebilir olmadıkları) gözlemlenmiştir. Özetle, Harlow ve ekibinin gözlemlerine göre, anne-çocuk arasındaki iki yönlü sevgi bağının ileriki yaşamlar üzerindeki en büyük etkisi, yetiştirilen çocuklarda insanlarla kurulan ilişkilerde güven duygusunun oluşmasıdır (aktaran Sayar ve Tüzün, 2006, s. 25).

Harlow (1958), bebeklik döneminde annenin temel ihtiyaçları, örneğin açlığı, susuzluğu karşılaması nedeniyle, anne ve çocuk arasında bağlanma oluştuğunu öne sürer. Bu yaklaşım, Bağlanma Kuramını geliştiren Bowlby'nin araştırmalarının da temelini oluşturur. Bağlanma kuramı, doğrudan veya dolaylı bir şekilde Freud'dan ve diğer psikanalistlerden etkilenmiş olan J. Bowlby (1907-1991) ve M. S. Ainsworth (1913-1999) tarafından geliştirilmiştir. Bowlby'ye göre, bağlanma güçlü bir sevgi ile birbirine bağlılık oluşturan bir durumdur. Bağlanma aynı zamanda insanların tehdit altında olduklarını hissettiklerinde duygusal hislerini düzenledikleri ve güvenlik ihtiyacı hissederek başkalarından yakınlık beledikleri bir davranış sistemidir. Rider ve Sigelman'a göre (2017) çoğu insan için, ilk bağlanma ilişkisi yaklaşık 6 veya 7 aylıkken ebeveynleriyle kurulur. Bowlby (1951), ampirik kanıtlarla da destekleyerek, çocukların zihinsel olarak sağlıklı büyüebilmeleri için anne veya bakım veren kişi ile sıcak, olumlu hissettiren bir yakınlık ve süreklilik barındıran bir ilişki yaşaması gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda, içinde bulunduğu zamanı da dikkate alarak, anneyi öncelikle dikkate almış, babayı annenin destekçisi konumunda görmüştür. Bowlby'nin bağlanma kuramı, Ainsworth'un Uganda çalışmasından (1953) da yararlanmış, bu çalışmada üç bağlanma

türü belirlenmiştir: güvenli bağlanma, kaygılı kaçınan bağlanma ve kaygılı dirençli bağlanma. Duyarlı annelerin bebeklerinde güvenli bağlanma daha çok görülürken, daha az duyarlı annelerin bebeklerinde güvensiz bağlanma daha çok görülmüştür (Ainsworth, 1963, 1967). Yıllar sonra Main ve Solomon (1990), çalışmaları sonucunda belirtilen bu üç tür bağlanmanın yanı sıra “dağınık/düzensiz bağlanmayı” da tanımlayarak dördüncü bir tür eklemiştir (Levine ve Munsch, 2011).

Bowlby, bağlanmanın nesiller arası aktarımına ve bu doğrultuda ebeveynlere destek olarak çocuğa da destek olabilme olasılığına dikkat çekmiştir (Bowlby, 1940). Bağlanma kuramına göre, bireyin annesi veya bakım vereni ile olan bağlanma biçimi, yetişkinlik dönemine yansiyarak bu dönemdeki ilişkilerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (Hazan ve Shaver, 2017). Yapılan araştırmalara göre, kendi ebeveynleri ile -anlatımları doğrultusunda- güvenli bağı olduğu kodlanan ebeveynlerin (özellikle annelerin) kendi çocukları ile de güvenli bağı olması muhtemeldir. Diğer yandan -anlatımları doğrultusunda- kendi ebeveynleri ile güvensiz bağı olduğu kodlanan kişilerin kendi çocuklarıyla da güvensiz bağ kurma eğilimlerinin olduğu ifade edilmektedir (ör., Crowell, Lay Posada ve Waters, 1995; Van Ijzendoorn, 1995).

Güvenli bağlanmayı ile ilişkili kavramlardan biri olan duygusal erişilebilirlik kavramı ise Mahler, Pine ve Bergman (1975)’dan esinlenilmiş, Emde ve Easterbrooks (1985) tarafından detaylandırılmış ve Biringen ve Robinson (1991) tarafından daha da geliştirilmiştir. Biringen (1990), daha önce gerçekleştirdiği bir çalışmada, Ainsworth’ın duyarlılık-duyarsızlık skalasını kullanmış, daha sonra buradaki bazı kavramları duygusal erişilebilirlik skalasına katmıştır (Bretherton, 2000). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği üzerine yapılan ilk çalışmalar da bu kavramın bağlanma kuramı ile uyumlu olduğunu ve bu kurama katkıda bulunabileceğini ortaya koymuştur (Emde, 2000). Bu bilgilerden yola çıkarak bağlanma ile duygusal erişilebilirliğin birçok yönden bağlantılı olduğu görülmektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bağlanma kuramıyla birçok yönden benzer özelliklere sahiptir. Bununla beraber odak noktası açısından farklılık göstermektedir. Bağlanma kuramı, özellikle ebeveyn-çocuk ilişkisinde bakım verenin rolünü vurgularken; ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bu ilişkide çocuğun rolüne de odaklanarak çocuğun duygusal sinyallerini algılaması, yorumlaması ve tepki vermesine ve ikili ilişkideki karşılıklığa vurgu yapar. Bu bağlamda ebeveyn duygusal erişilebilirliği, bağlanma çerçevesini genişleterek yeni bir boyut katmıştır (Biringen ve Easterbrooks, 2012; Biringen, Closson, Derscheid ve diğerleri, 2014).

Türkiye’de bağlanma konusunda birçok araştırma yapılmış olmakla beraber nesiller arası bağlanma ile ilgili yapılan çalışmaların yurtdışındaki çalışmalara göre oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Türkiye’de nesiller arası bağlanma konusunda gerçekleştirilmiş güncel çalışmalardan birinde, İstikbal (2020), anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası transferini, annelerin anlatılarına dayalı bir metot ile araştırmıştır. Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan 12 gönüllü anne ile derinlemesine görüşmeler yapılan bu çalışma, erken dönem bağlanma deneyimlerinin katı kalıplar içinde iletilmediğini ancak daha kapalı bir biçimde bazı kapasitelerin gelişiminde aksaklıklar yaratarak sonraki nesilleri etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırmanın bulgularına göre, duygusal olarak bağ kurma konusunda zorluk yaşayan ve bu alandaki boşluğu doldurmakta zorlanan annelerin, aynı zorluğu kendi çocuklarına aktarma eğiliminde oldukları görülmüştür. Ayrıca ebeveynlik becerilerini içeren bağ kurma kapasitelerinin de annelerden karşılanamayan yaklaşımlarla sınırlı olduğu bulunmuş olsa da kişilere aktarılan bu sınırlılıkların geri döndürülebilir olduğu da çalışmanın sonuçları arasındadır. Tez çalışması, ebeveynlerin kendi duygusal deneyimlerini anlama becerilerini geliştirerek, çocuklarıyla daha sağlıklı bir ilişki kurabilmelerini ve gelişimlerini destekleyebilmeleri için onlara yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı bir çalışmada ise Kahya (2021), bağlanmanın nesiller arası aktarımına yönelik uluslararası alan yazındaki çalışmalardan yararlanarak bir meta analiz çalışması yapmış ve alan yazındaki araştırma, bağlanmanın nesiller arası aktarımını ele alırken hem ebeveyn duyarlılığı hem de ebeveyn zihinselleştirme kapasitesini beraber incelemenin sınırlı kaldığının anlaşıldığını ifade etmiştir.

Türkiye’de duygusal erişilebilirliğin literatür bölümünde paylaşıldığı üzere bazı değişkenlerle ilişkisini inceleyen araştırmalar vardır. Ancak anne-çocuk bağlanması ile duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkiyi nesiller arası bağlamda annenin kendi annesi ve annenin çocuğu ile ilişkisini inceleyen bir araştırmanın olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı, bu araştırmanın literatüre önemli bir katkı sunması hedeflenmiştir. Bunu yaparken de nesiller arası ilişkiyi ortaya koymak amacıyla ilişki içerisindeki kişilerin karşılıklı-bağımlılık çerçevesinde birbiri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla aktör-partner karşılıklı bağımlılık etki modeli (Cook ve Kenny, 1999; Kenny, 1996) kullanılarak ikili (diyadik) analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Erken çocuklukta bağlanma figürü ile kurulan bağlanma ilişkisinin bireyin sosyal ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olduğu yıllar içinde çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Ayrıca, farklı alanları etkileyen bağlanmanın, nesiller arası aktarımına ilişkin bulgular hem yurt dışında hem Türkiye’de rapor edilmiştir. Bağlanma örüntüleri arası ilişkinin, nesiller arası aktarımla değişmeden sürebildiği, genellikle annenin çocuğuyla kurduğu ilişki ve çocuğunun bağlanma stiline, annenin kendi annesiyle kurduğu ilişki ve bağlanma stilini tekrarladığı araştırmalarca desteklenmektedir. Bununla beraber yapılan araştırmaların birçoğu bebeklik ve çocukluk çağına dayanmaktadır, yetişkinlerde yapılan araştırma sayısının çok daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de nesiller arası bağlanma ile ilgili yapılan çalışmaların yurtdışındaki çalışmalara göre çok daha sınırlı olduğu görülmektedir. Duygusal erişilebilirlik ve bağlanma konularındaki araştırma sonuçlarının ise tutarlı olduğu belirtilmekle beraber araştırmaların kısıtlı seviyede olduğu ve özellikle yine bu araştırmaların çocuklara odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın bağlanma ve duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkiye yönelik ikili araştırmaların yetişkinlere yönelik kısıtlılığından kaynaklanan bir eksikliği gidermesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda yetişkinler dikkate alınarak nesiller arası ilişkiyi ortaya koymak amacıyla annenin hem kendi annesiyle hem de çocuğu ile olan güvenli bağlanma ve duygusal erişilebilirlik yaklaşımları Türkiye örneğinde yapılan bir çalışma ile araştırılmıştır.

Bu araştırma, yurtdışında anne çocuk bağlanması konusunda gerçekleştirilmiş olan ikili çalışmaların bir benzerini ülkemizde de ikili analiz ile gerçekleştirilmesi ve nesiller arası ilişkiyi ortaya koyması bakımından alan yazında önemli bir eksikliği gidermeyi amaçlamıştır. Bu açıdan, bu alana yönelik yetişkinlere yönelik ve nesiller arası bir yaklaşımla alan yazına sağladığı katkı bakımından önemlidir. Bu bilgiler ışığında sonraki aşamada daha güvenli bağlanan bireylerin yetiştirilmesi için annelerin desteklenmesi adına önleyici programlar oluşturulması ve bağlanmaların/ilişkilerin güvenliye dönüştürülmesine yönelik müdahale edici programlar için bir altyapı oluşturulması ve güvensiz bağlanmanın nesiller arası aktarımını önlenmesi planlanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Tüm bu bilgilerin ışığında bağlanma konusunda hem annelerden hem de çocuklarından yola çıkılarak ikili bir analiz yapılması hedeflenmiştir. Araştırmanın amacı annelerin kendi bağlanma stilleri ile çocuklarının bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi, annelerin duygusal erişilebilirlikleri ile çocuklarının duygusal erişilebilirlikleri arasındaki ilişkiyi ve anne bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik ve çocuk bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkileri ikili bir bakışla ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1. Anne güvenli bağlanma ile çocuk güvenli bağlanma arasında pozitif bir ilişki vardır.

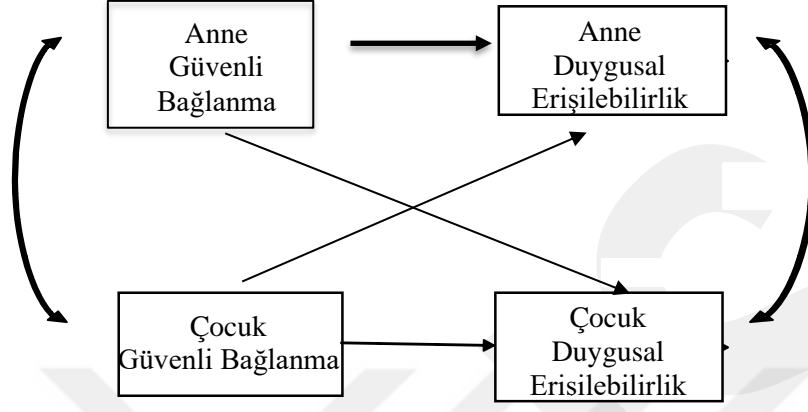
Hipotez 2. Anne güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 3. Anne güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 4. Çocuk güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5. Anne duygusal erişilebilirliği ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 6. Çocuk güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır.

Şekil 1: Anne-çocuk bağlanma stili ve duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkinin test edilmesi

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Bağlanma Kuramı

Bağlanma, en genel tanımıyla bebeklerin stres, sıkıntı, hastalık ve diğer psikolojik/fizyolojik rahatsızlık durumlarında bir bakım verenle yakınlık kurma ihtiyacıdır. Winnicott'un (1965) ifadesine göre "bir bebek tek başına var olamaz". Bağlanma kuramı da bakım veren-çocuk ve genellikle de anne-çocuk arasında bebeklikte kurulan bağın önemini ve kişilerin tüm hayatına etkisini çeşitli araştırmalarla ortaya koymaktadır. Bu kuramı oluşturan Bowlby'ye göre (1973, 1980), bebeklerin kendilerine bakım veren kişilerle yaşadıkları ilk deneyimler onların kendilerine, ilişkilere ve dünyaya yönelik genelleştirilmiş beklentilerini ve inançlarını oluşturur. Bunlar da deneyimle değişebilir ancak büyük oranda kalıcıdır. Bowlby, bakım verenle çocuk arasındaki yakınlığın çocuğun çevresini keşfetmede kullanabileceği "güvenli bir üs" ve tehlike anında korunabileceği "sağlam bir sığınak" olarak işlev gördüğünü belirtmiştir. Bakım verenin ulaşılabilirliği tehdit edildiğinde, bağlanma sistemi otomatik olarak devreye girer. Bu durumda, bakım verenin tepkilerin niteliğine bağlı olarak etkileşim gösteren bağlanma sistemi ya bakım verenle temasın tekrar kurulmasını ve ilişkilerin iyileştirmesini kolaylaştırır ya da sonuç olarak çocuğun kaygı ve huzursuzluk hissetmesine neden olabilir. Bu bakım sürecindeki erken deneyimler de hem kişinin gelecekte başkalarıyla kuracakları ilişkilerin prototiplerine hem de duygu regülasyon yaklaşımlarına yönelik işlevsel modeller oluşturur.

Bakım verenleri tarafından yalnız bırakılan bebeklerin stresle başa çıkma yollarının farklılaştığını gören Mary Ainsworth ve diğerleri (1979) ilk kez "Yabancı Durum" ya da "Yabancı Ortam" olarak adlandırdıkları deneye dayalı bir yöntem ile bağlanma tiplerini belirlemiştir. Bu yöntemde, bebek annesiyle rahat bir laboratuvar odasına alınarak kısa aralıklarla annesinden ayrı kalmış ve bir yabancıyla yalnız bırakılmıştır. Ardından tekrar annesiyle bir araya getirilmiştir. Deney sırasında, bebeklerin gösterdikleri bağlanma davranışları üç farklı bağlanma tipinde sınıflandırılmıştır: Güvenli, güvensiz-kaygısız, güvensiz-kaygılı bağlanma. Daha sonra ise Main ve Solomon (1990), çalışmaları sonucunda "dağınık/düzensiz bağlanmayı" da tanımlayarak dördüncü bir stil eklemiştir. Ergenlikte gençlerin bu bağlanma stillerinin ebeveynlerden arkadaşlara aktarıldığı (Buhrmester ve Furman, 1992), yetişkinlikte de partner ve evlilik ilişkilerine yansıdığı araştırmalarca ortaya konmuştur (Hazan ve Shaver, 1987).

1.1.1. Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanan bebekler, anneleri ile birlikte oldukları sırada sıcak ilişkiler kurar, çevreyi keşfetme konusunda istekli davranır, odaya bir yabancı geldiğinde hafif ama geçici bir endişe yaşayabilir ve anne odadan ayrıldığında belirgin bir şekilde üzüntü gösterir. Ancak anne geri döndüğünde ise onu sıcak bir şekilde karşılar, rahatlamış olur ve annesine yakın olmak isterler. Ebeveyninden fark edildiği ve değer verildiği mesajını alan çocuk kendisinin anlaşıldığını ve kabul edildiğini hissetmekte, bu şekilde güvenli bir bağ kurarak kendine ve çevresine güveni olumlu yönde gelişen bir şekilde inşa etmektedir. Bu mesajları iletebilmenin en öncelikli yolu, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren, hatta anne karnındaki dönemden başlayarak, onun olumlu veya olumsuz duygusal sinyallerini anlayarak onunla bağlantı kurmaktan, ona anlaşıldığını hissettirmekten, duygularını yargılamadan, göz ardı etmeden olduğu gibi kabul ederek onun ihtiyaçlarına yanıt vermektir (Aydinoğlu, 2017).

Başka bir ifadeyle, birincil bakım sağlayan kişinin, bağlanmanın üç işlevini yerine getirebilmesi durumunda olumlu bir bağlanma ilişkisi kurulabilir. Bu işlevlerden ilki, çocuk bağlanma figürüne yakın olmaya ihtiyaç duyduğunda, bağlanma figürünün onun ihtiyaçlarını karşılamaıdır. İkincisi ise, stres altında olan veya bir ihtiyacı olan çocuğun korunma ve destek ihtiyacını gidermek üzere ona "güvenli sığınak" olabilmesidir. Bağlanmanın son işlevi ise "güvenli üs" ihtiyacını sağlamaıdır. Bu işlevlerin bağlanma figürü tarafından hassasiyetle, tutarlı bir şekilde ve zamanında sağlanmasıyla çocuk ile bağlanma figürü arasında güvenli bir ilişki gelişir (Bowlby, 1982). Bu işlevler etkili bir şekilde karşılanmadığı zaman ise güvensiz bağlanma özellikleri çocuklarda belirgin hale gelebilir.

Bebeklikte gösterilen bu yaklaşımların kişilerin ileriki yaşamlarına da yansiyarak benzer şekilde davranışlar sergilendiği belirtilmiş (Hazan ve Shaver, 1987) ve güvenli bağlanmış yetişkinlerin kendine güvenli, sosyal becerilere sahip, bir partner ile ilişki kurmaya açık ve istekli kişiler olduğu, göreceli olarak daha uzun ve istikrarlı ilişkiler kurabildiği ifade edilmiştir. Kobak ve Sceery'ye göre (1988) güvenli bağlanan kişilerin duygusal regülasyon yaklaşımı ise sıkıntıyı kabul etmek, çatışmaları yapıcı bir şekilde ele almak ve destek istemek şeklindedir. Böylelikle olumsuz duygularını fark eder ve etkili

şekilde bu duygularla başa çıkabilir. Özetle güvenli bağlanma, kişinin kayıp, ayrılma veya reddedilme tehdidine yönelik endişenin üstesinden gelebilmesidir.

1.1.2. Güvensiz Kaçınmacı Bağlanma

Güvensiz-kaçınmacı bebekler, annelerine ve onların yakınlarında olmamasına yönelik bir yaklaşım sergilememişlerdir. Anneleri odadan ayrıldığında veya odaya geri döndüğünde ya çok az tepki göstermişler ya da hiç tepki göstermemişlerdir. Genetik faktörler ve kişilik özelliklerinin de bu yaklaşımlara etkisi vardır. Bununla beraber bağlanma kuramı, annenin/bakım verenin bebeklik döneminde çocuğuna karşı gösterdiği soğuk, reddedici, destekleyici olmayan yaklaşımlarının bu bağlanma stillerinin ortaya çıkmasında yadsınamaz olduğunu belirtmektedir (Resnick, Riordan, Sameroff, Schiller ve Seifer (1996). Yetişkinlikte ise yakın ve uzun süreli ilişkiler kurmaktan kaçınırlar, kendilerini açma konusunda istekli değildirler, göreceli olarak duygularını dışa vurmaktan kaçınırlar ve sosyal yönden çok güçlü değildirler (Rothbard ve Shaver, 1994). Kaçınmacı stilinde bağlanmış kişilerin duygusal regülasyon yaklaşımı, sıkıntının olduğunu kabul etmemek, duygularını bastırmak ve dolayısıyla destek veya rahatlatılmayı istememek şeklindedir. Olumsuz duyguları kabul etmez ve sebebini tam bilemeden duygusal tepkiler gösterebilirler.

1.1.3. Güvensiz Kaygılı-kararsız Bağlanma

Kaygılı-kararsız bebekler annelerinin nerede olduklarını ve onların ulaşılabilir olup olmadıklarına önem vermiş, onlarla sık sık sözel ve fiziksel temas kurma konusunda oldukça tetikte olmuşlardır. Anne, odadan ayrıldığında yoğun endişe yaşamışlar ve geri döndüğünde sakinleşmekte zorlanmışlardır. Hem annelerine yakın olmak istemişler hem de onlara kızgınlık ve direnç göstermişlerdir. Yetişkin olduklarında ise daha az özgüvenli oldukları, sık âşık olabildikleri, partnerlerine karşı reddedilme ve terk edilme korkuları olduğu, güvenilir olarak görülmeyen partnere yönelik kıskançlık, öfke nöbetleri geçirmeye yatkın oldukları, sık ayrılıp barıştıkları görülmektedir (Rothbard ve Shaver, 1994). Kaygılı/kararsız bağlanmış kişilerin duygusal regülasyon yaklaşımı kaygılı ve strese karşı aşırı tetikte olmak ve özerklik ile özgüveni engelleyici şekildedir, duygusal tepkiler gösterirler.

1.1.4. Dağınık / Düzensiz Bağlanma

Var olan bağlanma stillere uymayan gruplar için sonradan oluşturulan bir dördüncü stil olan dağınık/düzensiz bağlanma stili, ihmal, istismar gibi rahatsız edici bir bakım tarzı sonucunda ortaya çıkmış bir stildir. Bu gruptaki çocuklar, anne/bakım veren ile ayrılık sonrası bir araya geldiklerinde, korkulu, endişeli, garip davranışlar sergilemişlerdir. Dağınık/düzensiz bağlanma ilişkisi geliştirmiş olan çocuklar, kendi ihtiyaçlarını ve duygularını net bir şekilde anlama ve ifade etme konusunda tutarlı yaklaşımlar sergilemezler (Braungart-Rieker Cummings ve Rocher-Schudlich, 2003). Öngörülemez bir çevrede yaşadığını hissettiği için kime sığınacağını ve kendisinden ne beklendiğini bilemezler. “Yabancı Ortam ”da gözlemlenen çocukların yaklaşık %19’unun bu gruba girdiği görülmüştür (Bakermans-Kranenburg, Schuengel, ve van IJzendoorn, 1999). Yetişkinlikte kişilik bozukluğu, psikopatolojiye varabilecek bir sonucu olabileceği belirtilmiştir (Hesse ve Main, 1990).

Araştırmalara göre bakım veren ile bebek arasında oluşan bağlanma, yukarıda da belirtildiği gibi ileride kişileri birçok konuda etkiler. Örnek olarak bağlılığın, çocuk ve aile arasındaki ilişkiyi etkilediği birçok araştırma ile desteklenmektedir (Bowlby, 1982; Deniz, 2006; Hazan ve Shaver 1987). Bowlby (1982), bakım verenin çocuğa verdiği tepkiler doğrultusunda, çocuğun bakım verene ve kendisine ilişkin geliştirdiği zihinsel modellerin kalıcı olduğunu ve her dönemde kişilerarası ilişkilerin niteliğini belirlediğini ileri sürmektedir. Güvenli bağ kurmuş kişiler, erken dönemde olumlu aile ilişkileri yönünde rapor vermekte ve başkalarına karşı da güvenli davranışlar sergilediklerini ifade etmektedirler. Kaygılı bağ kurmuş kişiler ise en olası şekilde ebeveynlerden en az destek aldığını algılayan kişiler olarak gözlemlenmiştir; aynı zamanda ilişkilerde bağlılık talepleri arzularını ifade etmektedirler. Kaçınan gruptakilerin ise başkalarına karşı güvensizlik ve mesafeyi ortaya koyan maddeleri onayladıkları görülmektedir. Güvenli bağlanma olduğunda aile çocuğa karşı empati gösterebilir ve hedeflerini anlayabilir, endişelerini açıklıkla paylaşır ve esnek bir şekilde çatışma ile ilgili müzakere edebilir (Allen ve Land, 1999; Duemmler ve Kobak, 1994). Güvensiz bağ olduğunda ise ebeveynin empati göstermekte ciddi oranda kısıtlı kaldığı görülür (Fonagy ve Target, 1997). Türkiye’de yapılan bir araştırmada ise anne/bakım verene olan bağlanmanın sevgi dolu ve destekleyici bir ortamda oluşturulduğu zaman, çocukta kendine güven hissi uyandırdığı ve yetişkinlikte daha olumlu ilişkiler kurabilmesinin sağlandığı ifade edilmektedir (Deniz, 2006).

Kişilerin güvenli bağlanma temellerinin psikolojik iyi oluşunu nasıl etkilediğini ortaya koyan araştırmalar da yapılmıştır (George, Pettem ve West, 1999; Myhr, Pinar ve Sookman, 2004). Yapılan araştırmalarda, güvenli bağlanmaya nazaran kaygılı bağlanma stiline sahip kişilerin yalnızlık, depresyon, anksiyete ve psikosomatik rahatsızlıklar olarak değerlendirilen psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha düşük olduğu (Hazan ve Shaver, 1990) ve güvensiz bağlanmanın düşük düzeyde duygusal iyi oluş, yüksek düzeyde de depresyon ve anksiyete ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Carnelley, Jaffe ve Pietromonaco, 1994; Gamble, Kobak ve Sudler, 1991; Priel ve Shamai, 1995). Kaygılı bağlanma, gelişimin çeşitli aşamalarında kaygı bozuklukları ile ilişkilendirilmiştir (Bradley, Goldberg, Hood, Manassis ve Swinson, 1994). Bunun sebebi kaygılı bağlanmanın zaman sınırı olan bir risk faktörü olmaması ve gelişmekte olan çocuğun gelecekteki ilişkileri için bir şablon olarak hizmet etmesidir (Cassidy, Kaplan ve Main, 1985). Bu ve benzeri araştırmalar bağlanmanın önemini ve etkilerini ortaya koymaktadır.

Erken çocuklukta bağlanma figürü ile oluşturulan bağlanma ilişkisinin kişilerin sosyal ilişkilerinde de önemli bir etkiye sahip olduğu zaman içinde çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Ayrıca, farklı alanları etkileyen bağlanmanın, nesiller arası aktarımına ilişkin bulgular hem yurt dışında hem Türkiye’de rapor edilmiştir (Arıkan ve Taşel-Günel, 2023). Bowlby’ye (1980) göre bağlanma bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. Bowen’in Aile Sistemleri Kuramı’nda da Bowlby’nin Bağlanma Kuramı gibi nesiller arası aktarım süreci olduğuna, nesillerin kendilerini tekrarlama eğilimleri olduğuna dikkat çekilmektedir (Bowen, 1985). Yıllar sonra 1995’lerde gerçekleştirilen 18 çalışmada da bu savı destekleyen bulgular elde edilmiş (van IJzendoorn, 1995), sonrasında gerçekleştirilen birçok çalışma da bu konunun incelenmeye devam edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Cassibba, Fearon, Madigan, Oosterman, Schuengel, van IJzendoorn ve Verhage, 2016). Cassibba ve diğerlerinin (2016) çalışmasında, 1995’ten 2016’ya nesiller arası bağlanmanın etki büyüklüğünün düştüğü ancak düşmüş de olsa halen belirgin olduğu ifade edilmektedir ve bunda ebeveyn duyarlılığının önemli payı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca etki büyüklüğünün güvenli bağlanmada daha büyük olduğu vurgulanmaktadır. Bununla beraber yapılan araştırmaların birçoğu bebeklik ve çocukluk çağına dayanmakta, yetişkinlerde yapılan araştırma sayısının çok daha az olduğu görülmektedir. Hamilton, Waters ve Weinfield’in (2000) yaptığı boylamsal çalışma da bağlanma örüntülerinin yaşamın sonuna kadar değişmeden devam edebileceği

düşüncesini büyük ölçüde desteklemektedir. Çalışmalarında 12 aylıkken yabancı ortam prosedürü ile bağlanmaları değerlendirilen çocukların bağlanma stilleri 20 yıl sonra tekrar değerlendirilmiş, çalışmaya katılan kişilerin %72'sinin aynı güvenli ve güvensiz bağlanma kategorilerinde devam ettikleri saptanmıştır. Bağlanma stili değişen kişilerin çoğunda ise bir kayıp ya da olumsuz bir yaşam deneyimi olduğu rapor edilmiştir. Özetle görülmektedir ki, bağlanma nesiller arası aktarımla değişmeden sürebilmektedir. Çoğunlukla, bir annenin çocuğuyla kurduğu ilişki ve çocuğun bağlanma stili, annenin kendi annesiyle kurduğu ilişki ve bağlanma stilini tekrarlamakta, benzer stille devam etmektedir (Bakermans-Kranenburg, Cassibba, Fearon, Madigan, Oosterman Schuengel, van IJzendoorn ve Verhage, 2016; Van IJzendoorn, 1995).

Bununla beraber Bowlby (1988), çocuklukta oluşmuş güvensiz bağların, yetişkinlikte eşler ile kurulan olumlu ilişkilerin sonucunda yeniden yapılandırılmasının mümkün olduğunu belirtmiştir. Çeşitli etkilerle olumlu yönde değişen bağlanma stillerine kazanılmış güvenli bağlanma denilmektedir. Çocuklukta ebeveyn ile kurulmuş olumsuz deneyimlerin partner, yakın arkadaş ya da terapistin sağladığı duygusal destek ile olumlu yönde değişim sağlaması mümkündür.

Türkiye’de ise nesiller arası bağlanma ile ilgili yapılan çalışmaların yurtdışındaki çalışmalara göre çok daha sınırlı olduğu görülmektedir. Örnek olarak Kahya (2020), bağlanmanın nesiller arası aktarımı olgusuna yönelik güncel yaklaşımları derlemiş alan yazında bağlanmanın nesiller arası aktarımını ortaya koyan çalışmaların ebeveyn duyarlılığına yönelik incelemelerin ötesine gitmeye ihtiyaç duyulduğu, araştırmaların sınırlı kaldığını ifade etmiştir.

1.2. Duygusal Erişilebilirlik

Duygusal erişilebilirlik ilk olarak Mahler (1963) tarafından çocuğun özerklik sergilemeye başladığı keşfetme aşamasında destekleyici bir anne varlığı olarak tanımlanmıştır. Emde ve Sorce (1981) da duygusal erişilebilirliği annenin bebeğinin varlığını davranışlarıyla fark ettiğini ortaya koyması, onu izlemesi ve uygun, empatik bir şekilde karşılık vermesi olarak ifade etmiştir. Bir tarafın diğer tarafa duygularını ne derece gösterdiği ve karşı tarafın da duygularına nasıl karşılık verdiği kastedilmektedir.

İlerleyen yıllarda, Biringen ve Robinson (1991), bağlanma teorisine dayalı duygusal erişilebilirlik kavramındaki duyarlılığın, ebeveyn ve çocuk arasındaki karşılıklı

duygusal etkileşim içinde gelişebileceğini vurgulayarak literatüre katkıda bulunmuşlardır. Bu doğrultuda Biringen (1987), ebeveynin dört davranış boyutunu (duyarlılık, yapılandırma, müdahaleci olmama ve düşmanca davranmama) ve çocuğun iki davranış boyutunu (cevap verme ve ilişkilene) içeren bir kodlama şeması olan Duygusal Erişilebilirlik Ölçeklerini (DEÖ) geliştirmiştir. DEÖ'nün son versiyonunda (Biringen, Emde ve Robinson, 2008), ilk yetişkin boyutu olan ebeveynin duyarlılığı, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını anlama ve bu ihtiyaçlara sıcak, samimi ve olumlu bir şekilde yanıt verebilme becerisi olarak tanımlanır. Aynı zamanda, ebeveyn duyarlılığı, çocuğun ihtiyaçlarını doğru bir şekilde anlamak ve zamanında tepki vermek gibi hem sözlü olan hem sözlü olmayan ifadelerin kullanımını içerir. Araştırmalar çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yanıt veren annenin davranışlarının, çocuğun bağlanma güvenliliğini sağlaması konusunda etkili bir faktör olduğunu göstermiştir (Bento, Gleason, Moran ve Pederson, 1998; Kazak Berument, Sayıl ve Sümer, 2016). DEÖ'deki ebeveyn duyarlılığı ile çocuğun güvenli bağlanması arasında olumlu bir ilişki olduğu, yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Biesecker, Carper, Easterbrooks ve Lyons-Ruth, 1996; Gini, Joels, Karie-Koren, Sagi ve Ziv, 1996).

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini yansıtan (Biringen ve Robinson, 1991) ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisini yansıtmada önemli bir bileşen olarak görülen duygusal erişilebilirlik, temelde fiziksel varlık göstermenin ötesinde duygusal olarak da “orada olma” durumuna işaret etmektedir (Lum ve Phares, 2005). Özellikle bebeklik ve çocukluk döneminde bakım veren rolü nedeniyle anne odaklı bir kavram olarak ele alınan duygusal erişilebilirliğin, çocuğun psikolojik sağlığı, uyumu ve işlevselliği ile yakından ilişkili olduğunu gösteren farklı araştırmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda paylaşılmaktadır.

Emde ve Sorce (1981) “Annenin varlığı yeterli değil: Duygusal erişilebilirliğin bebek keşfine etkisi” adlı makale olarak yayınladığı araştırmasında, Bowlby (1973), Mahler ve diğerleri (1975), Arend, Matas ve Sroufe (1978)'in teorileri ile hemfikir olarak annenin erişilebilirliğinin kritik özelliğinin onun, çocuğun duygusal boyutta ilettiği işaretlere istekli bir şekilde karşılık vermek olduğunu desteklemiştir. Duygusal erişilebilirliğin ikili kalitesi hem ebeveynin hem de çocuğun bakış açısını dikkate alır bu sebepten ilişki ile ilgili daha kapsamlı bilgi verir. Çocuk-ebeveyn ilişkisinde duygusal erişilebilirlik, çocuğa yönelik çok çeşitli sonuçları tahmin eder. Bunlardan birincisi

çocuğun ebeveynler ve bakım verenle güvenli bağlanmasıdır (Altenhofen, Baker, Biringen, Clyman ve Little, 2013; Biringen ve Easterbrooks, 2000).

İkinci olarak da duygusal erişilebilirlik ile duygu regülasyonu ilişkilendirilmiştir. Bebek doğduğunda, kendi duygularını düzenleyecek bir sistemle donatılmamıştır ve ona bakım verenlerin bu düzenlemeyi yerine getirmesine ihtiyaç duymaktadır (Mann ve Marmarosh, 2014; Schore, 2002). Çocuğun o an içinde bulunduğu duygunun fark edilmesi, dikkate alınması ve çocuğa hak verilerek desteklenmesi, yani duygusal olarak erişilebilir olması, duygu düzenleme becerisinin temelini oluşturan önemli tutumlardır. Uzun süreli bazı araştırmalarda da çocuğun anne ve başka yetişkinlere karşı dört yaşında gösterdiği empati (Klute, Moreno ve Robinson, 2008) ve ana okulunda çocuğun gösterdiği agresif davranışlar ya da problemlere karşı yaklaşımları ile bağlantı kurulmuştur (Biringen, Mone, Pianta ve Skillern, 2005).

Bir diğer önemli nokta, araştırmaların hem güvensiz bağlanmanın hem de psikopatolojinin nesiller arası aktarımında anne duyarlılığının rolünün yadsınamaz olduğunun ortaya koymuş olmasıdır (Bakermans-Kranenburg, Bridges ve IJzendoorn, 2019; Goodman ve Gotlib, 1999) çünkü anne duyarlılığı, her iki olumsuz aktarımı da engelleyebilir ve olumlu bir anne-çocuk ilişkisinin gelişimine katkı sağlayabilir. Duygusal erişilebilirlik, anne duyarlılığını kapsadığı için bu bağlamda da önemli bir bilgi olarak değerlendirilebilir.

Bütün bu bilgiler kapsamında, duygusal erişilebilirlik de bağlanma gibi bebeklerin yetişmesinde önemli bir faktör olarak görülmüş ve bu araştırmanın kapsamındaki ikinci değişken olarak değerlendirilmiştir.

1.3. Bağlanma ve Duygusal Erişilebilirlik

Bağlanma ve duygusal erişilebilirlik üzerine yapılan altı araştırmadan beş tanesinde duygusal erişilebilirlik ve bağlanma arasında anlamlı bir korelasyon görülmüştür. Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978)'nin araştırması, çocukların güvenli bağlanmasında, bakım verenlerin duygusal erişilebilirliğinin önemli bir öncül faktör olduğunu belirtmektedir. Ainsworth ve diğerlerine (1978) göre duygusal olarak erişilebilir olan kişi, bebeğin sinyallerine tepki verir ve duyarlıdır. Bowlby (1973) de benzer şekilde bağ kurulan kişilerle güvenli bağ kurulduğunda endişe verici durumların azaldığını, bu kişilerin güvenilir yoldaşlar olarak görüldüğünü, burada önemli olanın bu

kişinin varlığını olup olmaması değil olduğunda ulaşılabilir olmasıdır. Anne veya bakım veren kişi ulaşılabilir görülmediğinde veya tepkisiz olduğunda ayrılık kaygısı oluşur.

Hem bağlanma hem duygusal erişilebilirlik konusunda gerçekleştirilen araştırmalardan bir tanesi 687 İsraili anne-çocuk ile gerçekleştirilen ikili araştırmadır (Aviezer, Gini, Koren-Karie Sagi ve Ziv, 2010). Duygusal erişilebilirlik skalasındaki yüksek puanların çocuğun güvenli bağlanması ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Yirmi sağlık riski olan bebek ve 20 sağlıklı bebek ile gerçekleştirilen bir araştırmada ise Yetişkin Bağlanma Görüşmesi ve Duygusal Erişilebilirlik Skalası ölçümlerinde belirgin bir farklılık görülmemiştir ancak güvenli bağlanma anne-çocuk temsilleri, daha fazla duygusal erişilebilirliği öngörmüştür. Klinik grupta ise veriler bağlanmanın nesiller arası aktarımına yönelik destek sağlamamıştır (Cassibba, Coppola ve Vjzendoorn, 2012).

Arıkan ve Taşel-Günel'in derlemesinde ise (2023), güvensiz bağlanmanın nesiller arası aktarımında, anne duyarlılığının rolü yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bunun sebebi anne duyarlılığının nesiller arası olumsuz aktarımı engelleyebildiği ve olumlu anne-çocuk ilişkisinin gelişimine katkı sağlayabildiği ifade edilmektedir.

1.4. Türkiye’de Anne-Çocuk Bağlanması Üzerine Araştırmalar

Türkiye’de de uluslararası literatür ile karşılaştırıldığında daha az olmakla beraber bağlanma konularında çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de bağlanma konusundaki makalelerin bazılarının yurtdışındaki araştırmaların bir derlemesi olduğu, bazılarının ise Türkiye içinde konu ile ilgili yapılmış araştırmalar olduğu görülmüştür. Ancak nesiller arası bağlanma üzerine Türkiye’de yapılmış çok sınırlı çalışma olduğu görülmektedir.

Türkiye’de yüksek lisans tez çalışması olarak gerçekleştirilen bir araştırmada (Keser, 2006), çocuk yetiştirme süreci içerisinde bağlanma ve anne-babalık stillerinin rolü, 6-11 yaş arası 180 çocuk ve annelerinden oluşan bir örneklem grubu ile ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarında güvenli bağlanma stiline annelik boyutlarına etkisi olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, annenin bağlanma stili özellikle kontrol boyutunda etkili olmaktadır. Güvenli bağlanan çocukların annelerinin, kabul ve ilginin yüksek olduğu bir çocuk yetiştirme stili uyguladıkları bulunmuştur yani çocuğun güvenli bağlanmasının özellikle annenin kabul/ilgi boyutundan etkilendiği ifade edilmiştir.

Yine bir başka yüksek lisans tez çalışmasında Bolattekin (2014), anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi 4-6 yaş grubu çocuğa sahip 200 anne veya babadan oluşan bir örneklem grubu ile incelemiş ve güvenli bağlanan anne babaların çocuklarında, güvenli bağlanmayanlara göre davranış sorunlarına, duygusal sorunlara, dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye, akran sorunlarına ve genel güçlüklerle rastlanmadığını ortaya koymuştur.

Bağlanma ile ilgili nesiller arası çok yeni yapılmış bir araştırma ise Işçanoğlu ve Uçanok (2023) tarafından 84 tutuklu/hükümlü anne ve yanlarında kalan çocukları ile gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Birçok risk faktörüne maruz kalan tutuklu/hükümlü annelerin ve ceza infaz kurumlarında yanlarında kalan çocuklarının bağlanması arasındaki ilişkiyi ve anne duyarlılığının bu ilişkideki rolünü incelemeyi hedefleyen bu çalışmada, annenin kaygılı ve kaçınmacı bağlanmasının çocuğun düzensiz bağlanmasını olumlu yönde etkilediği ancak anne duyarlılığının bağlanmanın nesiller arası aktarımındaki aracı rolünün ise anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

1.5. Türkiye’de Duygusal Erişilebilirlik Üzerine Araştırmalar

Araştırmalar incelendiğinde 2013 senesinden bu yana Türkiye’de duygusal erişilebilirliğin akran zorbalığı (ör., Önder ve Özdoğan, 2018), anksiyete/depresyon (ör., Eyüboğlu ve Eyüboğlu, 2020), genel psikolojik sağlık (ör., Gökçe, 2013) ve kendilik değeri (ör., Duman, 2022) ile ilişkisi konularında kısıtlı da olsa bazı araştırmalar olduğu görülmektedir.

Eyüboğlu ve Eyüboğlu’nun çalışmasında (2020), gebe ergenlerin prenatal bağlanmaları ile anksiyete ve depresyon düzeyleri ve bu ergenlerin anne-babalarının duygusal erişilebilirlikleri araştırılmıştır. 55 gebe ergen ve 61 gebe olmayan ergenin katıldığı çalışmada iki grupta da depresyon düzeyleri ve anne-babalarının duygusal erişilebilirliğinin benzer olduğu fakat olgu grubunda prenatal bağlanma ile depresyon ve anne-babaların duygusal erişilebilirlik puanları arasında negatif olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Öğrencilerle gerçekleştirilen araştırmalardan Önder ve Özdoğan’ın (2018) 14-19 yaş aralığındaki öğrencilerle gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, reaktif-proaktif saldırganlığın duygu düzenleme güçlüğü ile pozitif, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu ortaya konmuştur. Duman’ın (2022) yüksek lisans

tezinde de üniversiteye devam eden 446 lisans öğrencisi ile gerçekleştirilen araştırmada ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile kendilik değeri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Yetişkinlerle gerçekleştirilen araştırmalardan Gökçe'nin (2013), 16-45 yaş arası 483 yetişkin ile gerçekleştirdiği tez araştırmasında ise, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve çok boyutlu sosyal desteğin tam aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Yine yetişkinlerle gerçekleştirilen bir diğer araştırmada Özdoğan (2021), öğretmen adaylarında, anne ve babaya duygusal erişilebilirlik, romantik ilişki kalitesi ve sosyal bağlılığı ile psikolojik – kişisel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki yalnızlık aracılığıyla incelenmiştir. 408'i kadın ve 259'u erkek olmak üzere toplam 667 kişi ile gerçekleştirilen çalışmada, anne ve babaya yönelik duygusal erişilebilirlik, romantik ilişki kalitesi ve sosyal bağlılığın; kişisel ve psikolojik iyi oluşu, yalnızlık aracılığıyla etkilediği tespit edilmiştir.

Özetle bebeklikte anne veya bakım veren ile kurulan ilişki esnasında gösterilen yaklaşım, çocukla nasıl bir bağlanma stili kurulacağını belirlemekte, bu bağlanma stili büyük oranda aynı kalmakta ve nesiller arası aktarımla devam edebilmektedir. Gerek bu bağlanma stili gerekse bağlanma ile ilgili faktörlerden olan annenin/bakım verenin çocuğuna gösterdiği duygusal erişilebilirlik çocuğun ileriki hayatında başkalarıyla kurduğu ilişkiler, kendilik değeri ve psikolojik sağlığı gibi birçok alana etki etmektedir. Bu da bu konunun önemini ve neden üstünden durulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın amacı, anne-çocuk bağlanması ve duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkiyi ikili bir şekilde ortaya koymaktır. Bu doğrultuda korelasyonel desende bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Korelasyonel araştırmalar iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri ortaya koymak ve neden-sonuç ilişkileri hakkında bilgi almak amacıyla yapılmaktadır (Büyüköztürk, Demirel, Erkan Akgün, Karadeniz ve Kılıç Çakmak, 2012; Frankel ve Wallen, 2009). Araştırmanın bağımsız ve bağımlı değişkenleri arasındaki ilişki ikili analiz (dyadic analysis) ile test edilmiştir. İkili analizler, katkılarının işlevi farklı olsa bile iki kişinin ya da iki tarafın katkılarını yansıtırlar (Bond ve Kenny, 2002). Bu çalışmada hem annenin hem de çocuğun bağlanmasına ve duygusal erişilebilirliğine ve bu değişkenlerin birbiri arasındaki ilişkilere bakıldığı için ikili bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bunun için de analizlerde ikili ilişkileri istatistiksel olarak en uygun şekilde test ve analiz eden Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIM) kullanılmıştır. Bazı araştırmalarda aktör etkilerinin açıklandığı ancak partner etkilerinin göz ardı edildiği görülmektedir. APIM, kişinin bağımsız değişkenin kendi bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi (aktör etkisi) ve partnerinin bağımlı değişken üzerindeki etkisini (partner etkisi) öngörmek için kullanılır. Sadece aktör etkileri incelendiğinde bireysel düzeyde analize odaklanmış olur. APIM modelinde ise aktör ve partner etkileri eş zamanlı olarak incelenir, böylelikle partner etkileri sürece dahil edildiğinde ilişkisel durumlar daha detaylı ve güvenilir bir şekilde tanımlanmış olur (Kenny, 1996).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 18 yaş üstü gençler ve anneleridir. Örneklem sayısı, G*Power ile belirlenmiş ve minimum 159 anne-çocuğa ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışmaya katılma kriterleri, 18 yaşında veya daha büyük olmak ve envantere anne ve çocuk olarak katılmaya gönüllü olmaktır. Kriterleri uygun olan katılımcılara SurveyMonkey yoluyla ulaşılmış, 164 anne-çocuk araştırmaya katılmış ve ölçekleri tamamlamıştır.

Örneklemde katılımcı gençlerin yaş ortalaması 23.61 ($SS = 4.30$), minimum yaş 18 ve maksimum yaş 45, annelerin yaş ortalaması ise 47.02 ($SS = 5.20$), minimum yaş 40 ve maksimum yaş 75 olarak elde edilmiştir.

Tablo 2.1’de gösterildiği gibi çocukların %86’sı kadın ve %14’ü erkektir. Çocukların %63.41’inin üniversite öğrencisi/mezunu olduğu, %23.78’inin annesinin lise mezunu olduğu, %48.80’inin ekonomik durumunun alt orta olduğu, %93.90’unun babasının hayatta, %91.30’ünün anne babasının evli ve birlikte yaşadığı bulunmuştur. Katılımcıların %41.50’sinin 1 kardeşinin olduğu, %89.60’ının bebekliğinde annesi tarafından bakıldığı elde edilmiştir. Diğer değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2.1 ve 2.2’de detaylı olarak sunulmuştur.

Annelerin %23.78’inin lise mezunu olduğu, %32.9’unun annesinin ilkokul mezunu olduğu, %61.0’sinin ekonomik durumunun alt-orta olduğu, %89.6’sının annesinin hayatta olduğu, %62.8’inin babasının hayatta olduğu, %74’ünün annesi ve babasının evli oldukları ve birlikte oturdukları, %55.5’inin 1 kardeşinin olduğu, %89’unun bebekliğinde annesi tarafından bakıldığı elde edilmiştir. Diğer demografik özelliklerin çocuk ve annelere göre dağılımı tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.1: Çocuk ve Anneler için Demografik Özelliklerin Yüzdesel Dağılımı

	Anne-Çocuk			
	Çocuk		Anne	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Cinsiyet				
Kadın	141	86.00 %	164	100.00 %
Erkek	23	14.00 %	0	0.00 %
Eğitim durumu				
Okur yazar	5	3.05 %	9	5.49 %
İlkokul mezunu	0	0.00 %	38	23.17 %
Ortaokul mezunu	4	2.44 %	26	15.85 %
Lise mezunu	28	17.07 %	39	23.78 %
Yüksekokul mezunu	14	8.54 %	14	8.54 %
Üniversite öğrencisi/mezunu	104	63.41 %	33	20.12 %
Yüksek lisans ve üstü	9	5.49 %	5	3.05 %
Anne eğitim durumu				
Okur yazar	9	5.49 %	23	14.02 %
İlkokul mezunu	38	23.17 %	54	32.93 %
Ortaokul mezunu	26	15.85 %	19	11.59 %
Lise mezunu	39	23.78 %	28	17.07 %
Yüksekokul mezunu	14	8.54 %	20	12.20 %
Üniversite mezunu	33	20.12 %	20	12.20 %
Yüksek lisans ve üstü	5	3.05 %	0	0.00 %
Ekonomik durum				
Düşük	10	6.10 %	10	6.10 %
Alt-orta	80	48.80 %	100	61.00 %
Üst-orta	68	41.50 %	52	31.70 %
Üst	6	3.70 %	2	1.20 %

Tablo 2.2: Çocuk ve Anneler için Diğer Özelliklerin Yüzdesel Dağılımları

	Anne-Çocuk			
	Çocuk		Anne	
	n	%	n	%
Anneleriniz hayatta mı?				
Evet	164	100.00 %	147	89.60 %
Hayır			17	10.40 %
Babanız hayatta mı?				
Evet	154	93.90 %	103	62.80 %
Hayır	10	6.10 %	61	37.20 %
Ebeveyn birliktelik durumu				
Evliler, birlikte oturuyorlar	137	91.30 %	111	74.00 %
Evliler, ayrı yaşıyorlar	3	2.00 %	13	8.70 %
Boşandılar	0	0.00 %	15	10.00 %
Anne ya da baba vefat	10	6.70 %	11	7.30 %
Kaç kardeşiniz var				
Kardeşim yok	19	11.60 %	9	5.50 %
1 Kardeşim var	68	41.50 %	91	55.50 %
2 kardeşim var	55	33.50 %	32	19.50 %
3 kardeşim var	22	13.40 %	26	15.90 %
4 kardeşim var			6	3.70 %
Bebekliğinizde/çocukluğunuzda bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti?				
Annem	147	89.60 %	146	89.00 %
Babam	1	0.60 %	0	0.00 %
Kardeş(ler)im	4	2.40 %	6	3.70 %
Bakıcım	7	4.30 %	4	2.40 %
Kreş	4	2.40 %	0	0.00 %
Anneannem/Babaannem	1	0.60 %	4	2.40 %
Diğer	0	0.00 %	4	2.40 %

2.3. Veri Toplama Araçları

Katılım kriterlerini karşılayan ve anketi tamamlamaya gönüllü olan 18 yaş üstü gençler ve annelerine ekte de paylaşılan Bilgilendirme ve Onam Formu, cinsiyet, yaş vb. bilgileri içeren Demografik Bilgi Formu, Anne-Baba ve Akran Envanterinin Anne kısmı ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği (LEAP) iletilmiştir.

Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri (IPPA-T)

Bağlanma envanteri olarak Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilen, Kocayörük (2010) tarafından Türkçe 'ye uyarlanan Ebeveyn ve Akran Bağlılığı

envanterinin anneler için olan alt envanteri kullanılmıştır. Ölçek, katılımcıların ayrı ayrı hem anne hem babalarını hem de akranlarını düşünerek yanıtlamaları istenen 18 maddeden oluşmakta ve 1 (hiçbir zaman doğru değil) ile 5 (her zaman doğru) arasında puanlanan 5'li Likert tipi bir yapı göstermektedir (bkz. Ek C). Ölçeğin alt ölçekleri güven, iletişim ve yabancılaşma boyutlarıdır.

Ölçekteki 2, 3, 16. maddeleri güven maddeleridir. “Annemin, annelik görevini iyi yaptığını düşünüyorum.” “Keşke farklı bir annem olsaydı.” güven örnek maddeleridir. 1, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18 iletişim maddeleridir. “Annem benim duygularıma saygı duyar.” “İlgilendiğim konularda annemin görüşünü almayı isterim“ iletişim örnek maddeleridir. 6, 7, 9, 12. Yabancılaşma maddeleridir. “Annemle sorunlarım hakkında konuşmak beni utandırır.” “Annemin bildiğinden çok daha fazla mutsuzum.” Yabancılaşma örnek maddeleridir. 3, 6, 7, 9 ve 12 ters değerlendirilen maddelerdir. Güven alt ölçeğinden alınan puanın yüksekliği güvenli bağlanmanın yüksekliğine işaret etmektedir.

Kocayörük tarafından uyarlanmış olan IPPA-T envanterinin annelerle ilgili alt ölçeğinin güvenilirliği .73 olarak belirlenmiş, geçerliliği de teorik yapı ile paralel çıkmış, özellikle 14-18 yaş arası ergenlerin ebeveyn ve akran bağlılığını ölçmek için etkin bir araç olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveyn bağlılığı ölçeği toplam 18 maddeden oluşmakta olup Cronbach'ın alfa katsayısı çocuklarda .85 ve annelerde .84 olarak elde edilmiştir. Bu çalışmada, güvenli bağlanma alt ölçeğine ilişkin güvenilirlik katsayıları çocuk için .85 anne için .84 olarak bulunmuştur. Araştırmanın ana değişeni olan bağlanma için toplam ortalama puanlar dikkate alınmıştır.

Lum Ebeveyn Duygusal Erişebilirliği Ölçeği (LEAP)

Bu çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğin orijinal hali, Lum ve Phares tarafından 2005 yılında geliştirilen “Lum Emotional Availability of Parents” (**LEAP**), “Lum Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği” adıyla geliştirilmiştir. Ölçek, katılımcıların ayrı ayrı hem anne hem de babalarını düşünerek yanıtlamaları istenen 15 maddeden oluşmakta ve 1 (hiçbir zaman) ile 6 (her zaman) arasında puanlanan 6'lı Likert tipi bir yapı göstermektedir. “Annem bana destek olur.” ve “Beni önemseydiğini gösterir.” örnek maddeleridir. Ölçeğin anne ve baba formundan alınan yüksek puanlar, ilgili formun ilişkili olduğuna ve ebeveynin duygusal

erişilebilirliğinin yüksekliğine işaret etmektedir. Türkçe uyarlaması ve geçerlilik güvenilirlik çalışması ise Gökçe (2013) tarafından yapılmıştır (bkz. Ek D).

Ölçeğin orijinal versiyonun geçerlik güvenirlik çalışmaları 2005 yılında Lum ve Phares tarafından klinik ve klinik olmayan örnekleme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre ölçeğin anne ve baba duygusal erişilebilirliği olarak nitelenen tek faktörlü bir yapı gösterdiği bulunmuştur. Bu envanterin sadece anne erişilebilirliği envanteri araştırmada ölçek olarak kullanılmıştır. Yine bu çalışma sonuçlarına göre, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, klinik olmayan örnekleme ölçeğin anne formu için .96, baba formu için .97; klinik örnekleme anne formu için .92, baba formu için .93 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliği ise anne formu için .92, baba formu için .85 olarak ortaya konmuştur.

Türkçe 'ye uyarlanmış olan çalışmanın örnekleminde gerçekleştirilen geçerlik-güvenirlik analizlerinde, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin madde test korelasyonu değerlendirildiğinde, anne formunun değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu çalışmada, Cronbach'ın alfa katsayısı çocuklarda .95 ve annelerde .95 olarak elde edilmiştir. Elde edilen bu Cronbach's alfa katsayılarına göre Duygusal erişilebilirlik ölçeği yüksek güvenirlikte elde edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Öncelikle MEF Üniversitesi Etik Kurul onayı alınmış, ardından araştırmanın envanterleri Şubat- Kasım 2022 tarihleri arasında surveymonkey.com aracılığı ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada seçkisiz olmayan örnekleme yönteminden uygun örnekleme (kolay örnekleme) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kriterlere uygun anne-çocuk çiftlerine ulaşmanın zorluğu nedeniyle tercih edilmiştir (Kılıç, 2013).

Katılım kriterlerini karşılayan ve anketi tamamlamaya gönüllü olan 18 yaş üstü gençler ve annelerine Surveymonkey ile anket ulaştırılmıştır. Anketin başında ekte de paylaşılan Bilgilendirme ve Onam Formu, cinsiyet, yaş vb. bilgileri içeren Demografik Bilgi Formu ve ardından da Anne-Baba ve Akran Envanterinin Anne kısmı ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği (LEAP) yer almaktadır. Formun başında çalışmanın

amacı, katılım kriterleri belirtilmiş, ayrıca Bilgilendirme ve Onam Formunda etik izin ile katılımcıların onayı alınmış ve ankette gizlilik ilkesine uyulacağı da vurgulanmıştır.

Katılımcılara araştırmanın amacı ile ilgili kısa bir bilgi verilerek çalışmaya katılmanın yaklaşık 15-20 dakika süreceği bilgisi iletilmiştir. Ön bilgilendirme sırasında katılımcılara cevaplarının kimse ile paylaşılmayacağı, verilerinin araştırma için kullanılacağı, maddelerin doğru veya yanlış bir cevabı olmadığı, toplanan verinin çalışma yayımlandıktan sonra beş sene süresince saklanacağı fakat tercihleri doğrultusunda çalışma bitiminde kendi verilerinin silinmesini talep edecekleri bilgisi verilmiştir. Ayrıca katılımcılara kendilerini rahatsız hissederseniz çalışmayı bırakabileceği bilgisi sunulmuştur. Katılımcı ilk önce izin formunu okuyarak ve çalışma katılım koşulları (18 yaşını doldurmak, ikili olarak -anne ve çocuk ikilisi - katılmaya gönüllü olmak) sağlandığında, çalışmanın riskleri (anne bağlanması ile ilgili tetiklenme, anneye karşı öfke hissetme vb. gibi) ve faydaları (farkındalık oluşturma, değerli hissetme) gibi bilgilere yönelik katılımcılara açıklamalar paylaşılmıştır. Katılımcılar bilgilendirilmiş gönüllü onam formu dolduracak olsalar bile çalışma anne bağlanmasını içerdiği için anneleri ile olumlu anıları olmayan katılımcılar için tetikleyici olabilir. Bundan dolayı zorlandıklarını hissederseniz çalışmayı bırakabileceği bilgisi sunulmuştur. Oluşturulan anket bağlantısı sosyal ağlar ile (whatsapp, instagram vb.) katılımcılarla paylaşılmıştır.

Ölçekler birçok konuda özel bilgileri içerdiği için aynı zamanda da katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri ve doğru cevap verebilmeleri için kimlik bilgilerine yönelik bir bilgi talep edilmemiştir. Eğer verilerinin silinmesini tercih ederlerse kendi anlayacakları şekilde bir rumuz oluşturabilecekleri paylaşılmıştır. Veriler etik nedenlerden dolayı yalnızca araştırmacının ulaşabileceği şekilde şifrelenerek çalışma yayımlandıktan sonra en az beş sene süresince saklanacaktır.

2.5. Veri Analizi

Hem 18 yaş üstündeki gençlerin hem de annelerinin envanter sürecini tamamlamasının ardından anne-çocuk bağlanması ve duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla veri analizi, ikili analiz yaklaşımlarından biri olan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) Yol Analizi kullanılarak AMOS programı 24.0 sürümü kullanılarak test edilmiştir. Hesaplanan değişkenlerle yol analizi modelde yer alan değişkenler aritmetik ortalama yöntemi ile hesaplanarak modele dahil edilmişlerdir. Test edilmiştir. YEM analizleri belirli yapılar arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri

ölçebilen ve bu şekilde oluşturduğu modelini test edebilen bir model olması nedeniyle kullanılmıştır. Bir YEM olan Yol Analizi sadece gözlenen değişkenlerden oluşan modelleri ifade etmekte, yol analizi modelleri ile değişkenler arasında doğrudan ve dolaylı etkiler öncelenebilmektedir. Özetle YEM değişkenler arasındaki korelasyonları ve diğer ilişkileri gösterebilmekte, bu ilişkilerin ölçülmesini sağlayabilmektedir (Kline, 2014). Araştırmada, bağımsız değişken (bağlanma stili) ve bağımlı değişken (duygusal erişilebilirlik) arasındaki ilişki, kişinin bağımsız değişkenin kendi bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi (aktör etkisi) ve partnerinin bağımlı değişken üzerindeki etkisi (partner etkisi) dikkate alınarak aktör (anne-anne veya çocuk-çocuk) ve partner (anne-çocuk veya çocuk-anne) etkiler olarak incelenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3.1’de değişkenlerle ilgili ortalama ve standart sapmalar paylaşılmaktadır. Detaylar tabloda paylaşılmasıyla beraber en yüksek ortalama puanların çocuk duygusal erişilebilirlik puan ortalaması (5.04) ve anne duygusal erişilebilirlik puanı ortalaması (5.06) olduğu görülmektedir. En düşük ortalama puanların ise çocuk bağlanma puanı ortalaması 3.97 ile anne bağlanma puanı ortalaması da 3.92 olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.1: Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama (SS)	Ortanca (min. – maks.)
Çocuk duygusal erişilebilirlik	3.08 (1.13)	5.33 (1.00 – 6.00)
Anne duygusal erişilebilirlik	5.06 (1.08)	5.43 (1.40 – 6.00)
Çocuk bağlanma	3.97 (.69)	4.08 (1.78 – 5.00)
Anne bağlanma	3.92 (.63)	4.08 (2.17 – 5.00)

3.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi

Korelasyon analizine yönelik sonuçları yorumlamak için literatürde farklı aralıklar olmakla birlikte (Tavşancıl, 2006) dikkate alınmıştır. Buna göre, (.00-.30) zayıf düzey, (.31-.40) orta düzey, (.50-.69) güçlü düzey, (.70-1.00) çok güçlü düzey şeklinde yorumlanmaktadır.

Bu doğrultuda analiz sonucunda çocuk bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirlik arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü çok güçlü bir ilişki vardır ($r = .846$; $p < .01$). Bu, çocukta güvenli bağlanma arttıkça, çocuğun duygusal olarak erişilebilir olma eğiliminin de arttığına işaret etmektedir. Anne bağlanma ile anne duygusal erişilebilirlik arasında da istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü çok güçlü bir ilişki vardır ($r = .826$; $p < .01$). Annenin güvenli bağlanması arttıkça, duygusal olarak erişilebilir olma eğilimi de artış göstermektedir.

Anne duygusal erişilebilirlik ile çocuk duygusal erişilebilirlik arasında ise istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır ($r = .163$, $p < .05$). Bu bulgu duygusal erişilebilir olan annenin çocuğunun da duygusal erişilebilir olma olasılığını göstermektedir. Anne bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirlik arasında da istatistiksel

olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır ($r = .168, p < .05$). Bu bulgu da anne güvenli bağlanma arttıkça çocuğun duygusal erişilebilir olma eğiliminin arttığını göstermektedir. Anne bağlanma ile çocuk bağlanma ve çocuk bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmemiştir.

Tablo 3.2: Ana Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon ($N = 164$)

Değişkenler	1	2	3	4
1. Duygusal erişilebilirlik çocuk	1			
2. Duygusal erişilebilirlik anne	.163*	1		
3. Bağlanma anne	.168*	.826**	1	
4. Bağlanma çocuk	.846**	.083	.069	1

Not: * $p < .05$ ** $p < .01$

3.3. Ölçek Alt Boyutlarında Uygulanan Yakınsama ve Ayrışma Geçerliliği

Birleşik güvenilirlik (CR) değerleri, doğrulayıcı faktör analizi sırasında hesaplanan faktör yüklerinden elde edilir. Birleşik güvenilirlik değeri ($CR \geq .70$) olduğunda birleşik güvenilirlik şartının sağlandığı söylenebilir (Raykov, 1997).

Yakınsama geçerliliğinin göstergesi açıklanan ortalama varyans (AVE) değeridir. Yakınsama geçerliliğinin teyit edilebilmesi için açıklanan ortalama varyansın ($AVE \geq .50$) olması yeterlidir. Eğer tüm birleşik güvenilirlik değeri ($CR \geq .70$) bulunursa ($AVE \geq .40$) olması da yeterli sayılır. Ayrışma geçerliliğinin sağlanabilmesi için ise açıklanan ortalama varyans (AVE) değerinin karekök sonucunun (\sqrt{AVE}) aynı satır ve sütundaki korelasyon değerlerinden yüksek olması gereklidir (Fornell ve Larcker, 1981).

Tablo 3.3: Standart Faktör Yüklerinden Hesaplanan Yakınsama ve Ayrışma Geçerlilik Değerleri

Boyut	AO	SS	AGB	ADEB	ÇGB	ÇDEB
Anne Güvenli Bağlanma	3.836	.555	(.794)			
Anne Duygusal Erişilebilirlik	4.980	1.129	.358**	(.752)		
Çocuk Güvenli Bağlanma	3.872	.625	.242**	.447**	(.748)	
Çocuk Duygusal Erişilebilirlik	4.891	1.041	.278**	.357**	.542**	(.739)
Cronbach's Alpha (CA)			.896	.948	.834	.952
Composite reliability (CR)			.865	.936	.854	.949
Açıklanan Ortalama Varyans (AVE)			.632	.566	.560	.547

Not. *** $p < .001$ ** $p < .01$ * $p < .05$

Not: AO = Aritmetik Ortalama, SS = Standart Sapma, AGB = Anne Güvenli Bağlanma, ADEB = Anne Duygusal Erişilebilirlik, ÇGB = Çocuk Güvenli Bağlanma, ÇDEB = Çocuk Duygusal Erişilebilirlik

Araştırmada yer alan ölçeklerin örnekleme aldıkları güvenilirlik değerleri; Anne güvenli bağlanma ölçeği için (.896), anne duygusal erişilebilirlik ölçeği için (.948), çocuk güvenli bağlanma ölçeği için (.834), çocuk duygusal erişilebilirlik için (.952) olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin tamamında “yüksek güvenilirlik” derecesinde değerler ($CA > .80$) elde edildiği görülmektedir. Birleşik güvenilirlik değerlerinde ölçeklerin tamamında hesaplanan katsayı ($CR \geq .70$) olduğundan birleşik güvenilirlik şartının sağlandığı ifade edilebilir (Raykov, 1997). Birleşik güvenilirlik değerlerinde tüm değişkenler için ($CR \geq .70$) bulunduğundan ortalama açıklanan varyans için gerekli minimum şart ($AVE \geq .50$) (Fornell ve Larcker, 1981) bulunması yakınsama geçerliliği içinde yeterli şartın sağlandığını göstermektedir. Ayrışma geçerliliği için hesaplanan ortalama açıklanan varyans (AVE) değerlerinin karekök sonuçları parantez içlerinde yer almaktadır. Bu değerlerde aynı satır ve sütunda yer alan korelasyon değerinden yüksek olduğundan ayrışma geçerliliğinin sağlandığını söyleyebiliriz.

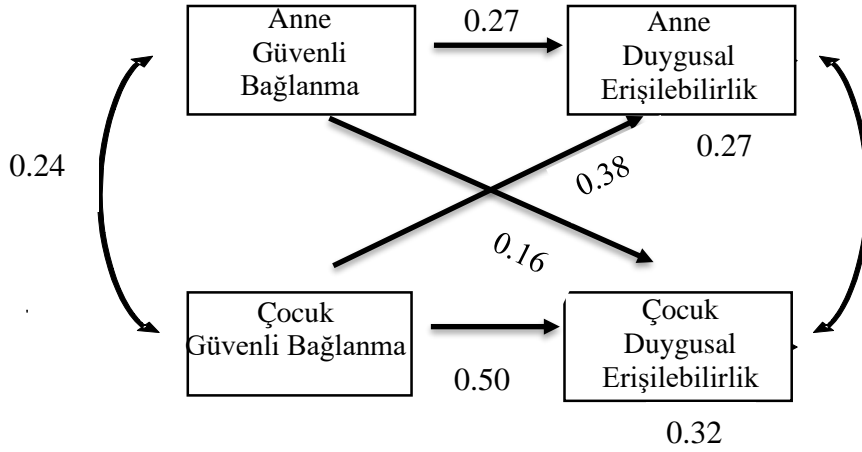
Tablo 3.4: Yapısal Modelde Yer Alan Değişkenlerin Normal Dağılıma Uygunluk Analizi

	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Anne güvenli bağlanma	3.83	.56	- .19	-.53
Anne duygusal erişilebilirlik	4.98	1.12	-1.06	.15
Çocuk güvenli bağlanma	3.87	.63	- .37	.18
Çocuk duygusal erişilebilirlik	4.89	1.04	-1.48	1.47

Modelin test edilebilmesi için öncelikle modelde yer alacak boyutlardan hesaplanan ortalama değerlerinin normal dağılıma uygunluğu çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin (-1.5; +1.5) aralığında yer alıp almadığı kontrol edilmiştir. Değişkenlerin tamamında çarpıklık ve basıklık katsayıları normal dağılım sınırları içerisinde yer aldığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle yapısal eşitlik analizlerinde model parametre tahmininde Maximum likelihood yöntemi tercih edilmiştir (Ahluquist ve Ward, 2018).

3.4. Ölçeklerin Puanları Arasındaki Korelasyonun İncelenmesi

AMOS programı 24.0 sürümü aracılığıyla hesaplanan değişkenlerle yol analizi kullanılarak test edilen modelde yer alan değişkenler aritmetik ortalama yöntemi ile hesaplanarak modele dahil edilmişlerdir. Modelde anne güvenli bağlanma ve çocuk güvenli bağlanma değişkenleri bağımsız değişken olarak alınmıştır. Bağımlı değişken olarak ise; anne duygusal erişilebilirlik ve çocuk duygusal erişilebilirlik değişkenleri konumlandırılmıştır. YEM'de anne güvenli bağlanmanın, çocuk duygusal erişilebilirliğini etkileme durumu, çocuk güvenli bağlanmasının anne duygusal erişilebilirliğini etkileme durumu ile anne güvenli bağlanmanın anne duygusal erişilebilirliğini etkileme durumu ve çocuk güvenli bağlanma durumunun çocuk duygusal erişilebilirliğini etkileme durumu incelenmiştir. Modelde ayrıca anne güvenli bağlanma değişkeni ile çocuk güvenli bağlanma değişkeni arasında kovaryans bağlantısı ile ilişki incelenmektedir.

Şekil 3.1: Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene etkisinin incelenmesi

Modelden elde edilen fit değerleri, ($p > .05$) olmak üzere, $\chi^2 = 1.859$ bulunduğundan modelin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Modelin uyum indeks değerleri GFI (.994) ve CFI (.993), SRMR (.0238), RMSEA (.0731) kabul edilebilir sınırlar içinde yer aldığından araştırma örneklemini için ölçeğin yapısal geçerliliğinin sağlanmış olduğu görülmektedir. Analizde model uyum endeksi değerlerinin kabul edilebilir aralıkta yer almasını sağlamak amacı ile modifikasyon bağlantısı uygulanmıştır. Bu bağlantı anne güvenli bağlanma (AGB) ile çocuk güvenli bağlanma (ÇGB) arasında yapılmıştır. Modelden elde edilen regresyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri Tablo 3.5'te yer almaktadır;

Tablo 3.5: Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenle İlişisinin İncelenmesi

Bağımsız	Bağımlı	Katsayı	Std. Katsayı	Z	p	Hipotez
AGB	ÇDEB	.536	.265	3.835	***	Kabul
ÇGB	ÇDEB	.841	.505	7.564	***	Kabul
ÇGB	ADEB	.686	.383	5.531	***	Kabul
AGB	ÇDEB	.292	.156	2.336	.020*	Kabul

Not. *** $p < .001$ ** $p < .01$ * $p < .05$; AGB = Anne Güvenli Bağlanma, ÇGB = Çocuk Güvenli Bağlanma, ADEB = Anne Duygusal Erişilebilirlik, ÇDEB = Çocuk Duygusal Erişilebilirlik

Modelde her iki bağımsız değişkenin bağımlı değişkenlerle ilişkisi ($p < .05$) anlamlıdır. Bu sonuçlara göre anne duygusal erişilebilirlik değişkeni; anne güvenli bağlanma ve çocuk güvenli bağlanma değişkenleri tarafından %27 oranında

açıklanabilmiştir. Çocuk duygusal erişilebilirlik değişkeni; anne güvenli bağlanma ve çocuk güvenli bağlanma değişkenleri tarafından %32 oranında açıklanabilmiştir.

Araştırmanın hipotezlerinden olan anne güvenli bağlanma ile çocuk güvenli bağlanma arasındaki ilişki (partner etkisi) kovaryans bağlantısı ile ölçülmüştür. Bu ilişki ($r = .24; p < .05$) pozitif ve anlamlı olarak bulunduğundan “Hipotez 1. Anne güvenli bağlanma ile çocuk güvenli bağlanma arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Bağımsız değişken olan anne güvenli bağlanmanın anne duygusal erişilebilirlik değişkeni ile ilişkisi (aktör etkisi) ($\beta = .265; p < .05$) pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre “Hipotez 2: Anne güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Bağımsız değişken olan anne güvenli bağlanmanın çocuk duygusal erişilebilirlik değişkeni ile ilişkisi (partner etkisi) ($\beta = .156; p < .05$) pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre “Hipotez 3: Anne güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Bağımsız değişken olan çocuk güvenli bağlanmanın anne duygusal erişilebilirlik değişkeni ile ilişkisi (partner etkisi) ($\beta = .383; p < .05$) pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre “Hipotez 4. Çocuk güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmanın diğer bir hipotezi olan çocuk duygusal erişilebilirlik ile anne duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişki ise, teknik olarak yapısal modelde ölçümlemek mümkün olmadığından, diskriminant analizi tablosunda (Tablo 3.3), korelasyon değeri ile ($r = .35; p < .05$) ölçümlenmiştir. Bu değer pozitif ve anlamlı bulunduğundan “Hipotez 5: Anne duygusal erişilebilirliği ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi de kabul edilmiştir (partner etkisi).

Çocuk güvenli bağlanmanın çocuk duygusal erişilebilirlik değişkeni ile ilişkisi ($\beta = .505; p < .05$) pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre “Hipotez 6: Çocuk güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir (aktör etkisi).

SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, annelerin kendi güvenli bağlanma stilleri ile çocuklarının güvenli bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi, annelerin duygusal erişilebilirlikleri ile çocuklarının duygusal erişilebilirlikleri arasındaki ilişkiyi ve anne-çocuk bağlanma ile duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkileri ikili bir bakışla ortaya koymaktır. Sonuç kısmında çalışmanın hipotezlerine cevap bulmak için yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular, alan yazın değerlendirilerek tartışılmıştır. Araştırmanın ana değişkenleri olan bağımsız değişken (bağlanma) ve bağımlı değişken (duygusal erişilebilirlik) arasındaki ilişki, aktör (anne-anne veya çocuk-çocuk) ve partner (anne-çocuk veya çocuk-anne) bağlamında incelenmiş, sonuç çıkarıcı analizlerinin bulguları tartışılmıştır. Araştırma hipotezlerine ilişkin bulgular değerlendirildikten sonra, çalışmanın sınırlılıkları, uygulamaya yönelik ve gelecek araştırmalar için öneriler verilmiştir.

Çalışmada öncelikle “Anne güvenli bağlanma ile çocuk güvenli bağlanma arasında pozitif bir ilişki vardır“ hipotezine cevap aranmıştır. Annelerin kendi anneleriyle güvenli bağ kurmaları ile çocuklarının kendileri ile güvenli bağ kurması arasında pozitif bir ilişki beklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre bu beklenti karşılanmış ve Hipotez 1 doğrulanmıştır, dolayısıyla anne güvenli bağlanma ile çocuk güvenli bağlanma arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alan yazına bakıldığında ilk olarak Bowlby bağlanma teorisinde bağlanmanın nesiller arası aktarımı ifadesini kullanmıştır (Bowlby, 1973, 1980). Bu konudaki ilk ampirik çalışma da Goldwyn ve Main (1984) ile Cassidy, Kaplan ve Main’in (1985) 40 çocuk ile gerçekleştirdikleri 6 senelik takip çalışmalarınıdır. Çalışmanın sonuçları, özerk olarak değerlendirilen ebeveynlerin çocukları ile güvenli bağ kurdukları, kayıtsız ebeveynlerin ise çocuklarının kaçınan yaklaşımlar sergilediğini ortaya koymuştur. Daha sonrasında yapılan araştırmalarda da ebeveyn bağlanma temsiliyeti ile ebeveyn-çocuk bağlanma ilişkisinin kalitesi arasında güçlü bağlantı olduğuna dair sağlam ampirik sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar yeni doğan bebeklerde kafa için kanama gibi yüksek risk örneklemelerinde de (ör., Cox, Hans ve Hopkins, 2000), bebeklerinin durumu ile ilgili doğru yorum yapabilen düşük risk gruplarında da (ör., Arnott ve Meins, 2007), orta sınıf ailelerde de (Fonagy, Steele ve Steele, 1996), düşük sosyoekonomik ailelerde de (Bernier, Provost Tarabulsky ve diğerleri., 2005; Bus ve van IJzendoorn, 1992) görülmüştür. Hatta bağlanma tipinin üç kuşak arasında, çocuk, anne ve anneanne arasında, sabit bulunduğu araştırmalar da

bulunmaktadır (Benoit ve Parker, 1994; Hautamaki, Hautamaki, Neuvonen ve Maliniemi-Piispanen, 2010) dolayısıyla bu araştırmada elde edilen bulgular alan yazınla uyumludur.

Çalışmada ikinci hipotez olarak anne güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişki araştırılmış ve “Anne güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezine cevap aranmıştır. Güvenli bağ kurabilmiş olan annelerin duygusal olarak da erişilebilir olmaları beklenmiştir. Alan yazında da bunu destekleyen bazı araştırmalar bulunmaktadır. Kuramsal çerçeve bölümünde paylaşıldığı gibi yapılan altı araştırmadan beş tanesinde bağlanma ve duygusal erişilebilirlik arasında anlamlı bir korelasyon görülmüştür. Evlat edinmiş 20 aile ile yapılan bir araştırmada güvensiz bağ kurmuş annelerin ve çocukların güvenli bağ kurmuş olanlara göre duygusal erişilebilirlik düzeylerinin de daha düşük olduğu görülmüştür (Di Folco, D’Onofrio, Piermattei, Pace ve Tambelli, 2017). Türkiye’de bu iki değişkeni bir arada ele alan araştırma bulunmamış olmakla beraber yurt dışı araştırma sonuçları bu araştırmada elde edilen bulgularla uyumludur.

Bu çalışma ile üçüncü, “Anne güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezine cevap aranmıştır. Bu araştırmada kendi annelerine güvenli bağlanmış annelerin çocuklarının duygusal olarak erişilebilir olması beklenmiştir ve analiz sonuçları bunu desteklemiştir. Yukarıda paylaşılan araştırmanın (D’Onofrio, Di Dolco, Pace, Piermattei ve Tambelli, 2017) kaygılı bağ kurmuş çocuk ve annelerin duygusal erişilebilirliklerinin, güvenli bağ kurmuş olanlardan düşük olduğunu ortaya koyarak bu hipotezi desteklediği düşünölmektedir.

Bu çalışma ile dördüncü hipoteze, “Çocuk güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” de cevap aranmıştır. Güvenli bağlanmış çocukların annelerinin duygusal olarak erişilebilir olması beklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre bu beklenti karşılanmış ve Hipotez 4 doğrulanmıştır dolayısıyla çocuk güvenli bağlanma ile anne duygusal erişilebilirlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alan yazına bakıldığında Ainsworth ve diğerlerinin (1978) araştırması, çocukların güvenli bağlanmasında, bakım verenlerin duygusal erişilebilirliğinin önemli bir öncül faktör olduğunu belirtmektedir. Bureau, Easterbrooks ve Lyons-Ruth (2012) tarafından 7 yaşındaki çocuklarla laboratuvar ortamında gerçekteştirilen bir boylamsal çalışmada da bu hipotezi destekleyecek şekilde bir veri elde etmiştir. Bu araştırmaya göre

anne-çocuk bağlanması ile anne duygusal erişilebilirliğinin ilişkili olduğu görülmüştür. Altı yüz sekse yedi İsraili anne-çocuk ile yapılan bir araştırmada (Aviezer ve diğerleri, 2010) ikili ilişkilerde duygusal erişilebilirlik ölçeğindeki yüksek sonuçlar çocuk güvenli bağlanması ile ilişkilendirilmiştir. Yirmi evlat edinilmiş çocukla gerçekleştirilen bir diğer araştırmada da (D'Onofrio, Di Dolco, Pace, Piermattei ve Tambelli, 2017) güvenli bağ kurmamış çocuk ve annelerin duygusal erişilebilirliğinin güvenli bağ kurmuş olanlardan düşük olduğunu ortaya koymuştur. Yine bir başka araştırmada annenin erişilebilir olmamasının çocuklarda daha yüksek oranda kaygılı bağlanma ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Chapman, Cummings, Kuczynski ve Radke-Yarrow, 1985; Egeland ve Erickson, 1987). Bu araştırmalar, dördüncü hipotezi desteklemektedir.

Beşinci olarak “Anne duygusal erişilebilirliği ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezine cevap aranmıştır. Duygusal erişilebilirliği yüksek olan annelerin çocuklarının da duygusal erişilebilirliklerinin yüksek olması beklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre bu beklenti karşılanmıştır ve Hipotez 5 doğrulanmıştır dolayısıyla anne duygusal erişilebilirliği ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu hipotezi destekleyen 80 genç anne (21 yaş altı) ve çocukları ile yapılan bir araştırmada (Chaudhuri, Easterbrooks ve Gestdottir, 2005) anne-çocuk duygusal erişilebilirliğin yüksek olduğu ikililer, anne-çocuk duygusal erişilebilirliğin düşük olduğu ikililer ve ortalama çıkan anne-çocuk ikilisinin sonuçlarının senkron olduğu görülmüştür. Bununla beraber bu hipoteze yönelik çok fazla araştırma olmadığı, bu alandaki araştırmaların genellikle bir başka değişkeni de sürece dahil ettiği gözlemlenmiştir. Bununla beraber nesiller arası aktarımı olduğu araştırmalarla ortaya konan bağlanma gibi, bağlanma ile yakından ilişkili olan duygusal erişilebilirliğin de nesiller arası aktarımı olduğunu ifade etmek analiz sonuçları da literatür de dikkate alındığında söylenebilir.

Son olarak “Çocuk güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezine cevap aranmıştır. Çocukların anneleriyle güvenli bağ kurmaları ile çocukların duygusal erişilebilirliği arasında pozitif bir ilişki beklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre bu beklenti karşılanmıştır ve hipotez 6 doğrulanmıştır, dolayısıyla çocuk güvenli bağlanma ile çocuk duygusal erişilebilirliği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alan yazına bakıldığında bu hipotez de yapılan bazı araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Bunlardan bir tanesi olan 48 Kibutz anne-çocuk ikilisi ile gerçekleştirilen bir çalışmada (Aviezer, Joels, Sagi ve Ziv, 1999) çocuk güvenli bağlanma

ile çocuk duygusal erişilebilirlik arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Güvenli bağ kurmamış çocukların duygusal erişilebilirliğinin de düşük olduğu ortaya konmuştur. İsrail’de 687 İsraili anne-çocuk ile bağlanma ve duygusal erişilebilirlik konusunda gerçekleştirilen ikili araştırmada (Aviezer ve diğerleri, 2010) çocuğun güvenli bağlanması ile duygusal erişilebilirlik skalasındaki yüksek puanların ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmalar da altıncı ve son hipotezi desteklemektedir.

Sonuç olarak araştırmanın ana değişkenleri olan bağımsız değişken (bağlanma) ve bağımlı değişken (duygusal erişilebilirlik) arasındaki ilişki, aktör (anne-anne veya çocuk-çocuk) ve partner (anne-çocuk veya çocuk-anne) bağlamında incelenmiş ve literatür ile paralel olarak tüm hipotezler doğrulanmıştır. Annelerin kendi bağlanma stili ile çocuklarının bağlanma stili arasında pozitif ilişki olduğu, annelerin duygusal erişilebilirlikleri ile çocuklarının duygusal erişilebilirlikleri arasında pozitif ilişki ve anne bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik ve çocuk bağlanma ile anne ve çocuk duygusal erişilebilirlik arasında pozitif ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu da erken yaşta anne ile çocuk arasında kurulan ilişkinin sağlıklı bir şekilde başlamasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çoğu çalışma gibi bu çalışmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Örneklemden kaynaklanan sınırlılıklarından biri çocuk katılımcılarda erkeklerin (%14) kadınlardan (%86) daha az katılım sağlamış olmasıdır. İleriki araştırmalarda cinsiyet dağılımlarının daha dengeli olması genellenebilirlik açısından sağlıklı olacaktır. Bir diğer sınırlılık ise, çalışmaya yeterli anne-çocuğun katılması hedeflendiğinden az sayıda da olsa bazı annelerin (%10.40) kendi annelerinin artık hayatta olmamasıdır. Ölçekler tamamlanırken değerlendirme esnasında annenin artık hayatta olmaması nedeniyle algıda farklı bakış açılarına neden olabileceğinden bu bir sınırlılık olarak görülebilir.

Araştırmanın örneklemi ile ilgili bir diğer sınırlılığı, sosyoekonomik statünün düzenleyici etkisine bakılamamış olmasıdır. Bu faktör katılım konusunda bir önkoşul olmamıştır. Ankette bu bilgi alınmış ancak sosyoekonomik gruplar arasında dengeli bir dağılım olmadığı için sosyoekonomik düzeye göre kapsamlı ayrı bir analiz yapılamamıştır. Literatürde sosyo ekonomik statünün bağlanma stillerine bir yansıması olabildiği, düşük sosyo ekonomik koşulların risk faktörlerini arttırabildiği ve dolayısıyla

güvenli bağlanmayı engelleyebildiği belirtildiği için (Ed ve Wray, 2015), bu faktöre bakılamamış olmasının bir sınırlılık olduğu ifade edilebilir.

Örnekleme yönteminden kaynaklı sınırlılık, kolay erişilebilirlik yöntemi ile araştırmanın yapılması olarak sayılabilir. Ölçmeden kaynaklı bir sınırlılık ise öz bildirim ölçeklerine dayanan anketlerden oluşmasıdır. Araştırma deseni açısından bakıldığında bu çalışma, ilişkisel desende bir çalışma olarak planlanmıştır dolayısıyla değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkilerden neden-sonuç ilişkisi çıkarılamaz.

Kuramsal çerçeveden bakıldığında ise babanın araştırma içeriğinde yer almaması bir sınırlılık olarak görülebilir, ileriki araştırmalarda baba da dâhil edilerek kapsam genişletilebilir ancak bu çalışma için anne ve çocuğun dikkate alınması önemli bir başlangıç olarak görülmüştür.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

İlgili literatür, erken çocuklukta bağlanma figürü ile kurulan bağlanma ilişkisinin yaşanan olumsuz olaylar dışında sabit kaldığını, bağlanma stiline büyük oranda değişmediğini ortaya koymaktadır. Örnek olarak partnerler üzerinde yapılan en uzun boylamsal çalışmalardan birinde (Hazan ve Kirkpatrick, 1994) 4 senenin sonunda örneklemin 70%'inde bağlanma stiline değişmediği ortaya konulmuştur. Paylaşılan sonuçlar, güvenli bağlanma ilişkisi için olumlu olmakla beraber, güvensiz bağlanmanın sonraki nesillerde görülmesi adına kaygı verici olabilir. Bu gibi sonuçlar, sonraki aşamada, bağlanmaların/ilişkilerin güvenliye dönüştürülmesi, güvensiz bağlanmanın nesiller arası aktarımını önlenmesi ve böylece daha güvenli bağlanan bireylerin yetiştirilmesi için annelerin desteklenmesi adına önleyici ve müdahale edici programlar geliştirilmesi için bir altyapı oluşturulması adına önemlidir. Büyük oranda değişmeyen, nesiller arası aktarılabilen ve insanın hayatını gerek aile içi gerek daha geniş çevre ile kurduğu ilişkiler, psikolojik iyi oluş gibi önemli konularda etkileyebilen, koruyucu etkisi olduğu söylenen bu denli önemli bir konuda, annelerin önleyici programlarla desteklenmesinin hem bireysel hem de toplumsal faydası olacağı düşünülmektedir. Önleyici programlar ile güvenli bağlanmış anne-çocuk ilişkilerinin kurulması, duygusal erişilebilirliğin artırılması sağlanarak risk altında görülen çocukların gelişimi desteklenebilir ve olası davranış problemleri ile psikopatolojilerin oluşması engellenebilir. Bu tarz önleyici programların yurt dışında yapıldığı ve sayılarında artış olduğu, sonuçlarının da olumlu yansımaları olduğu görülmektedir. Örnek olarak,

Hollanda’da Van den Boom (1994) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada 100 gergin/kızgın davranış sergileyen 6 aylık çocuk ve anneleri rastgele bir şekilde tedavi ve kontrol gruplarına atanmıştır. Üç aylık program sonrasında programa katılmış olan annelerin bebeklerinin davranışlarına daha duyarlı, teşvik edici, görünür şekilde özenli olduğu, 9 aylık yaşa gelmiş olan bebeklerin de daha sosyal olduğu, kendini rahatlatabildiği ve daha az ağladıkları görölmüştür. On iki aylık oldukları zaman da güvenli bağ kurmuş ikililerin belirgin şekilde müdahale grubunda kontrol grubundakilerden daha fazla olduğu aktarılmıştır.

Cicchetti, Manly, Rogosch ve Toth (2006) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada da kontrol grubu ile karşılaştırıldığında çocuk-ebeveyn psikoterapi grubuna katılmış depresif annelerin çocuklarının daha yüksek oranda güvenli bağ kurmuş olduğunu ortaya koymuştur. Baker, Biringen, Meyer-Parsons ve Schneider (2015) tarafından evlat edinmiş ailelerle grup bazında ve uzaktan teknoloji ile (ör. Skype vb.) anne ve çocuk ile gerçekleştirilen Duygusal Erişilebilirlik Müdahale Programı ise annelerin duygusal erişilebilirliğini arttığını göstermiştir.

Araştırmaya Yönelik Öneriler

Bu araştırmada çocuk ile bağlanma ve duygusal erişilebilirlik incelenirken ebeveyn olarak sadece anne ile bağlanması ve duygusal erişilebilirliği dikkate alınmıştır ancak babanın da etkisi önemlidir (Brown, Mangelsdorf ve Neff, 2012) dolayısıyla ileriki araştırmalarda iki ebeveynin de çalışmalara dahil edilmesi ve etkisine bakılması modeli güçlendirecektir. Yanı sıra duygusal regölasyon da bağlanma ve duygusal erişilebilirlik kavramları ile olduğuça ilintili olduğundan gelecek araştırmalarda bir değişken olarak bu tezde analiz edilen modele eklenmesi ve ikili analizle incelenmesi önerilmektedir.

Yöntem olarak bakıldığında da bu araştırmada bağlanma ve duygusal erişilebilirlik ve için öz-bildirime dayalı anket yöntemi kullanılmıştır. Deneye dayalı gözlem yöntemiyle yapılacak bir araştırma, daha güçlü bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Çocuklarla gerçekleştirilen “Yabancı Durum” çalışması benzeri bir çalışmanın yetişkinlerle yapılması daha objektif bir değerlendirme yapılmasını sağlayabilir. Ayrıca, bundan sonra anne ve çocuk arasındaki bağlanma ve duygusal erişilebilirliği inceleyecek araştırmaların boylamsal yöntemleri kullanması, neden sonuç ilişkilerinin ortaya konulabilmesi adına araştırmayı daha güçlü kılabilecek bir başka yöntem olabilir.

Sınırlılıklarda belirtildiği gibi çalışmaya yeterli anne-çocuğun katılımı hedeflendiğinden az sayıda da olsa bazı annelerin (%10.40) kendi annelerinin artık hayatta olmaması, geçmişteki yaşananlara yönelik öz-bildirimlerin biraz daha yanılıcı ve eksik olabilmesine neden olabilmektedir. Gelecekteki araştırmalarda tüm katılımcılarının annelerinin hayatta olmasının bir önkoşul olması alan yazına daha fazla katkı sağlayacaktır.

Bulguları etkileyebilecek bir faktör olarak sosyoekonomik statünün, ileride yapılacak araştırmalarda daha geniş ve dengeli bir grupla dikkate alınması, araştırmaya yönelik ek veri sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ahlquist, J. S. ve Ward, M. D. (2018). *Maximum likelihood for social science: Strategies for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ainsworth, M. D. S. (1963). The development of infant-mother interaction among the Ganda. In B. M. Foss (Ed.), *Determinants of Infant Behavior*, 67-104, New York: Wiley.
- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Psychology Press.
- Allen, J. P. ve Land, D. (1999). *Attachment in adolescence*. New York: The Guilford Press.
- Altenhofen, S., Baker, M., Biringen, Z., Clyman, R. ve Little, C. (2013). Attachment security in three-years-olds who entered substitute care in infancy. *Infant Mental Health Journal*, 34(5), 435-445. doi: 10.1002/imhj.21401
- Arıkan, G. ve Taşel-Günel, Z. (2023). Erken çocuklukta bağlanmanın ve psikopatolojinin nesiller arası aktarımında anne duyarlılığının rolü. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 30(1), 1-10. doi: 10.4274/tjcamh.galenos.2021.96168
- Armsden, G. C. ve Greenberg, M. T. (1989). *Inventory of parent and peer attachment (IPPA)*. Seattle: University of Washington.
- Arnott, B. ve Meins, E. (2007). Links between antenatal attachment representations, postnatal mind-mindedness, and infant attachment security: A preliminary study of mothers and fathers. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 71(2), 132-149. doi: 10.1521/bumc.2007.71.2.132
- Aviezer, O., Joels, T., Sagi, A. ve Ziv, Y. (1999). Emotional availability and attachment representations in kibbutz infants and their mothers. *Developmental Psychology*, 35(3), 811. doi: 10.1037/0012-1649.35.3.811
- Aviezer, O., Gini, M., Sagi, A., Karie, N. K. ve Ziv IV, Y. (2000). Emotional availability in the mother-infant dyad as related to the quality of infant-mother attachment relationship. *Attachment & Human Development*, 2(2), 149-169. doi: 10.1080/14616730050085536
- Aydinoğlu, B. A. (2017). *Bağlanma Teorisi*. İstanbul DBE. Erişim adresi: <https://www.dbe.com.tr/tr/cocuk-ve-genc/11/baglanma-teorisi/>
- Baker, M., Biringen, Z., Meyer-Parsons, B. ve Schneider, A. (2015). An emotional-availability-based tele-intervention for adoptive families. *Infant Mental Health Journal*, 36, 179-192.

- Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Van Ijzendoorn, M. H. (2019). Bridges across the intergenerational transmission of attachment gap. *Current Opinion in Psychology*, 25, 31-36. doi: 10.1016/j.copsyc.2018.02.014
- Benoit, D. ve Parker, K. C. H. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child Development*, 65(5), 1444–1457. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00828.x
- Bento, S. Gleason, K. E., Moran, G. ve Pederson, D. R. (1998). Maternal attachment representations, maternal sensitivity, and the infant–mother attachment relationship. *Developmental Psychology*, 34(5), 925-933. doi: 10.1037/0012-1649.34.5.925
- Bernier, A., Larose, S., Maranda, J., Moss, E., Provost, M. A., Tarabulsky, G. M. ve diğerleri. (2005). Another look inside the gap: Ecological contributions to the transmission of attachment in a sample of adolescent mother–infant dyads. *Developmental Psychology*, 41(1), 212–224. doi: 10.1037/0012-1649.41.1.212
- Biesecker, G., Carper, A., Easterbrooks, M. A. ve Lyons-Ruth, K. (1996). Infancy predictors of emotional availability in middle childhood: The role of attachment and maternal depression. *Infant Behavior and Development*, 19, 196. doi: 10.1016/S0163-6383(96)90251-9
- Biringen, Z. (1987). Perceptions of and interactions with one’s child. *Dissertation Abstracts International*, 48, 12.
- Biringen, Z., Closson, L., Derscheid, D., Easterbrooks ve M. A. Vliegen, N. (2014). Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA scales, and clinical applications. *Developmental Review*, 34(2), 114– 167. doi: 10.1016/j.dr.2014.01.002
- Biringen, Z. ve Easterbrooks, M.A. (2000). Guest editors’ introduction to the special issue: Mapping the terrain of emotional availability and attachment. *Attachment & Human Development*, 2(2), 123.129. doi: 10.1080/14616730050085518
- Biringen, Z. ve Easterbrooks, M. A. (2012). Emotional availability: Concept, research, and window on developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 24(1), 1–8. doi: 10.1017/S0954579411000617
- Biringen, Z., Emde R. ve Robinson J. (2008). *The emotional availability (EA) scales*. Fort Collins, CO: Colorado State University.
- Biringen, Z. ve Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: A reconceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(2), 258-271. doi: 10.1037/h0079238
- Biringen, Z., Mone, J., Pianta, R. ve Skillern, S. (2005). Emotional availability is predictive of the emotional aspects of children’s “school readiness.” *Journal of Early Childhood and Infant Psychology*, 1, 81-97.

- Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bond, Jr, C. F. ve Kenny, D. A. (2002). The triangle of interpersonal models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(2), 355-366. doi: 10.1037/0022-3514.83.2.355
- Bowen, M. (1985). *Family Therapy in Clinical Practice*. Northvale: Aaronson
- Bowlby, J. (1940). The influence of early environment in the development of neurosis and neurotic character. *International Journal of Psycho-Analysis*, 21, 151-178.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health (Vol.2)*. Geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss. Vol.2: Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby J. (1980). *Attachment and loss, Vol. 3: Loss: Sadness and depression*. London: Hogarth Press and Institute of Psycho-Analysis.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664. doi: 10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x
- Bowlby J. (1988). *A Secure Base: Parent child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Bradley S., Goldberg, S., Hood, J., Manassis, K. ve Swinson, R.P. (1994). Attachment in mothers with anxiety disorders and their children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33(8), 1106-1113. doi: 10.1097/00004583-199410000-00006
- Bretherton, I. (2000) Emotional availability: an attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 2(2), 233-241. doi: 10.1080/14616730050085581
- Brown, G.L., Mangelsdorf, S. C. ve Neff, C. (2012). Father involvement, paternal sensitivity and father-child attachment security in the first 3 years. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 421-430. doi: 10.1037/a0027836
- Buhrmester, D. ve Furman, W. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63(1), 103-115. doi: 10.1111/j.1467-8624.1992.tb03599.x
- Bureau, J. F., Easterbrooks, M. A. ve Lyons-Ruth, K. (2012). Developmental correlates and predictors of emotional availability in mother-child interaction: A longitudinal study from infancy to middle childhood. *Development and Psychopathology*, 24(1), 65-78. doi: 10.1017/S0954579411000666

- Bus, A. G. ve van IJzendoorn, M. H. (1992). Patterns of attachment in frequently and infrequently reading mother-child dyads. *The Journal of Genetic Psychology*, 153(4), 395–403. doi: 10.1080/00221325.1992.10753735
- Büyüköztürk, Ş., Demirel, F., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Kılıç Çakmak, E. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Carnelley, K. B., Jaffe, K. ve Pietromonaco, P. R. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 127. doi: 10.1037/0022-3514.66.1.127
- Cassibba, R., Fearon, R. M., Madigan, S., Oosterman, M., Schuengel, C., van IJzendoorn, M. H. ve Verhage, M. L. (2016). Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological Bulletin*, 142(4), 337-366. doi: 10.1037/bul0000038
- Cassibba, R., Coppola, G. ve Van IJzendoorn, M. H. (2012). Emotional availability and attachment across generations: Variations in patterns associated with infant health risk status. *Child: Care, Health and Development*, 38(4), 538-544. doi: 10.1111/j.1365-2214.2011.01274.x
- Cassidy, J., Kaplan, N. ve Main, M. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the representational level. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1/2), 66–104. doi: 10.2307/3333827
- Chapman, M., Cummings, E. M., Kuczynski, L. ve Radke-Yarrow, M. (1985). Patterns of attachment in two- and three- year- olds in normal families and families with parental depression. *Child Development*, 56(4), 884–893.
- Chaudhuri, J. H., Easterbrooks, M. A. ve Gestsdottir, S. (2005). Patterns of emotional availability among young mothers and their infants: A dyadic, contextual analysis. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(4), 309-326. doi: 10.1002/imhj.20057
- Cicchetti. D., Manly, J.T, Rogosch F.A. ve Toth, S.L. (2006). The efficacy of toddler-parent psychotherapy to reorganize attachment in the young offspring of mothers with major depressive disorder: A randomized preventive trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1006-1016. doi: 10.1037/0022-006X.74.6.1006
- Cook, W. ve Kenny, D. A. (1999). Partner effects in relationship research: Conceptual issues, analytic difficulties, and illustrations. *Personal Relationships*, 6(4), 433-448. doi: 10.1111/j.1475-6811.1999.tb00202.x
- Cox, S. M., Hans, S. L. ve Hopkins, J. (2000). Attachment in preterm infants and their mothers: Neonatal risk status and maternal representations. *Infant Mental Health Journal*, 21(6), 464–480. doi: 10.1002/1097-0355(200011/12)21:6<464:AID-IMHJ5>3.0.CO;2-V
- Crowell J. A., Lay K., Posada G. ve Waters E. (1995). Caregiving, cultural, and cognitive perspectives on secure-base behavior and working models: New growing points

of attachment theory and research. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 60(2-3), 133-145. doi: 10.2307/1166175

Braungart-Rieker J. M., Cummings E. M. ve Rocher-Schudlich T. D. (2003). Emotion and Personality Development in Childhood. Eds. R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks & J. Mistry, *Handbook of Psychology: Developmental Psychology*, 211-239. Hoboken.

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 17(3), 5-9.

Di Folco, S., D'Onofrio, E., Piermattei, C., Pace, C. S. ve Tambelli, R. (2017). Late adoptions: Attachment security and emotional availability in mother-child and father-child dyads. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2114-2125. doi: 10.1007/s10826-017-0732-6

Duemmler, S. ve Kobak, R. (1994). Attachment and conversation: Toward a discourse analysis of adolescent and adult security. *Attachment Processes in Adulthood*, 5, 121-149.

Duman, A.E. (2022). *Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile iyi oluş arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ed, M. ve Wray, W. (2015). Parenting in poverty: Inequity through the lens of attachment and resilience. *American International Journal of Social Science*, 4(2), 223-232.

Egeland, B. ve Erickson, M. F. (1987). Psychologically unavailable caregiving. In M. R. Brassard, R. Germain ve S. N. Hart (Eds), *Psychological maltreatment of children and youth*, 110-120. New York: Pergamon Press.

Emde, R. N. ve Sorce, J. F. (1981). Mother's presence is not enough: Effect of emotional availability on infant exploration. *Developmental Psychology*, 17(6), 737-745. doi: 10.1037/0012-1649.17.6.737

Emde, R. N. (2000). Next steps in emotional availability research. *Attachment and Human Development*, 2(2), 242-248. doi: 10.1080/14616730050085590

Eyüboğlu, D. ve Eyüboğlu, M. (2020). Prenatal attachment, anxiety and depression in pregnant adolescents and the emotional availability of their parents. *Anatolian Journal of Psychiatry [Anadolu Psikiyatri Dergisi]*, 21(2), 124-132.

Fonagy, P. ve Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Development and Psychopathology*, 9(4), 679-700. doi: 10.1017/S0954579497001399

Fonagy, P., Steele, H. ve Steele, M. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants. *Child Development*, 67(2), 541-555. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01750.x

- Fornell C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. doi: 10.1177/002224378101800104
- Frankel, J.R. ve Wallen, N.E. (2009). *How to design and evaluate research in education*, New York: McGraw Hill International Edition.
- Gamble, W., Kobak, R. R.ve Sudler, N. (1991). Attachment and depressive symptoms during adolescence: A developmental pathways analysis. *Development and Psychopathology*, 3(4), 461-474. doi: 10.1017/S095457940000763X
- George, C., Pettem, O. ve West, M. (1999). The adult attachment projective: Disorganization of adult attachment at the level of representation. In J. Solomon ve C. George (Eds.), *Attachment Disorganization*, 318–346. The Guilford Press.
- Gini, M., Joels, T., Karie-Koren, N., Sagi, A. ve Ziv, Y. (1996). Emotional availability as related to quality of infant-mother attachment. *International Conference on Infant Studies*, Providence, RI.
- Goldwin, R. ve Main, M. (1984). Predicting rejection of her infant from mother's representation of her own experience: implications for the abused abusing intergenerational cycle. *Child Abuse and Neglect*, 8(2), 203–207. doi: 10.1016/0145-2134(84)90009-7
- Goodman, S. H., ve Gotlib, I. H. (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: a developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Review*, 106(3), 458-490. doi: 10.1037/0033-295X.106.3.458
- Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: Duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hamilton, C. E., Waters, E. H. ve Weinfield, N.S. (2000). The stability of attachment security. *Child Development*, 71(3), 678-683. doi: 10.1111/1467-8624.00175
- Hazan, C. ve Kirkpatrick, L. A. (1994). Attachment styles and close relationships: A four-year prospective study. *Personal Relationships*, 1(2), 123-142.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Being lonely, falling in love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2(2), 105-124. doi: 10.1111/j.1475-6811.1994.tb00058.x
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 270. doi: 10.1037/0022-3514.59.2.270
- Hazan, C., ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>

- Hautamaki, A., Hautamaki, L., Neuvonen, L. ve Maliniemi-Piispanen, S. (2010). Transmission of attachment across three generations. *European Journal of Developmental Psychology*, 7(5), 618–634. doi: 10.1080/17405620902983519
- Hesse, E. ve Main, M., (1990). Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? M. Greenberg, D. Cicchetti, ve E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research and intervention*, 161–184. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- İstikbal, E. N. (2020). *Anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası aktarımının annelerin anlatımı üzerinden niteliksel yöntemle araştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- İşcanoğlu, Z.ve Uçanok, Z. (2023). Tutuklu/hükümlü anneler ve yanlarında kalan çocukları arasındaki bağlanmanın nesiller arası aktarımı. *Turkish Journal of Psychiatry*, 34(3), 173-180. doi: 10.5080/u26647
- Kahya, Y. (2021). Bağlanmanın nesiller arası aktarımını açıklayan güncel yaklaşımlar: Ebeveyn mentalizasyon kapasitesi. *Klinik Psikoloji Dergisi* 5(1), 66-78.
- Kazak Berument, S., Sayıl, F. M. ve Sümer, N. (2016). *Anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma*. Erişim adresi: <https://hdl.handle.net/11511/70518>
- Kenny, D. A. (1996). Models of non-independence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13(2), 279-294. doi: 10.1177/0265407596132007
- Keser, C. Ç. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kılıç, S. (2013). Sampling methods. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46. doi: 10.5455/jmood.20130325011730
- Kline, P. (2014). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Klute, M.M., Moreno, A.J. ve Robinson, J.L. (2008). Relational and individual resources as predictors of empathy in early childhood. *Social Development*, 17, 613-637. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00441.x
- Kocayörük, E. (2010). A Turkish adaptation of the inventory of parent and peer attachment: The reliability and validity study. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 40, 133–150.
- Levine, L. E. ve Munsch J. (2011). *Child development: An active learning approach*. California: Thousand Oaks.
- Lum, J. J. ve Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27, 211-226. doi: 10.1007/s10862-005-0637-3

- Mahler, M. S. (1963). Thoughts about development and individuation. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 18(1), 307-324. doi: 10.1080/00797308.1963.11822933
- Mann, S. ve Marmarosh, C. L. (2014). Patients' self-object needs in psychodynamic psychotherapy: How they relate to client attachment, symptoms, and the therapy alliance. *Psychoanalytic Psychology*, 31(3), 297-313. doi: 10.1037/a0036866
- Myhr, G., Sookman, D. ve Pinard, G. (2004). Attachment security and parental bonding in adults with obsessive-compulsive disorder: A comparison with depressed outpatients and healthy controls. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 109(6), 447-456. doi: 10.1111/j.1600-0047.2004.00271.x
- Önder, F. C. ve Özdoğan, A. Ç. (2018). Ergenlerde reaktif-proaktif saldırganlık ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği: Duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü. *Eğitim ve Bilim*, 43(194), 207-223. doi: 10.15390/EB.2018.7576
- Özdoğan, A. Ç. (2020). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, romantik ilişki kalitesi ve sosyal bağlılık ile iyi oluş arasındaki ilişkide yalnızlığın aracılık rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 59-85. doi: 10.9779/pauefd.770592
- Priel, B. ve Shamai, D. (1995). Attachment style and perceived social support: Effects on affect regulation. *Personality and Individual Differences*, 19(2), 235-241. doi: 10.1016/0191-8869(95)91936-T
- Raykov, T. (1997). Estimation of composite reliability for congeneric measures. *Applied Psychological Measurement*, 21, 173-184. doi: 10.1177/01466216970212
- Resnick, S., Riordan, K., Sameroff, A. J., Schiller, M. ve Seifer, R. (1996). Attachment, maternal sensitivity, and infant temperament during the first year of life. *Developmental Psychology*, 32(1), 12. doi: 10.1037/0012-1649.32.1.12
- Rider E. A. ve Sigelman C. K. (2017). *Human development across the life span*. Boston: Cengage
- Rothbard, J. C. ve Shaver, P. R. (1994). Continuity of attachment across the life span. In M. B. Sperling ve W. H. Berman (Eds.), *Attachment in adults: Clinical and Developmental Perspectives* (31-71). Guilford Press.
- Sayar, K. ve Tüzün, O. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Schore, A. N. (2002). The neurobiology of attachment and early personality organization. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*, 16, 249-264.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Van den Boom, D.C. (1994). The influence of temperament and mothering on attachment and exploration: An experimental manipulation of sensitive responsiveness

among lower-class mothers with irritable infants. *Child Development*, 65(5), 1457-1477. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00829.x

Van IJzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: a meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, 117(3), 387. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.387

Winnicott, D. W. (1965). A clinical study of the effect of a failure of the average expectable environment on a child's mental functioning. *The International Journal of Psycho-analysis*, 46, 81-87.

EKLER

A. Bilgilendirme ve Onam Formu

Bu çalışma, yüksek lisans tezi kapsamında MEF Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ezgi Toplu Demirtaş'ın danışmanlığında Psikolog Sinem Yıldızeli Bahçeli tarafından yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, anne ile çocuk arasında kurulan ilişkinin nesiller arası etkisini incelemektir.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Yanıtlarınız gizli tutulacak, bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacak ve yanıtlar toplu olarak değerlendirilecektir. Anket, kişisel olarak rahatsızlık verecek sorular içermemektedir. Katılım sırasında, sorulardan ya da başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz formu doldurmayı bırakabilirsiniz. Soruları yanıtlamanız yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır.

Çalışmanın sağlıklı sonuçlar verebilmesi için yanıtlarınızın içten olması ve gerçek düşüncelerinizi yansıtması büyük önem taşımaktadır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan tam olarak yanıtlamaya çalışınız.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için [REDACTED] adresi aracılığı ile iletişim kurabilirsiniz. Katılarınız için teşekkür ederim.

Psikolog Sinem Yıldızeli Bahçeli

Katılımcının Beyanı

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

KABUL EDİYORSANIZ LÜTFEN YANDAKİ KUTUCUĞU İŞARETLEYİNİZ.

B. Demografik Bilgi Formu

Bu çalışmanın amacı, hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezi doğrultusunda bireylerin anneleri ile olan ilişkilerine dair bilgi toplamaktır. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır (Adınız-soyadınız sorulmamaktadır). Formdaki tüm soruları eksiksiz olarak cevaplamanız çok önemlidir. Bu çalışmaya olan katkınız ve verdiğiniz cevaplardaki samimiyetinizden dolayı teşekkür ederim.

Aşağıdaki her bir soruyu dikkatlice okuyarak kendiniz için uygun olan parantezin içerisine (X) işareti koyunuz ve noktalı yerlere uygun olan cevapları yazınız.

1- () Katılımcı () Katılımcının Annesi

2- Katılımcı Rumuz: Adınızın ilk iki harfi, doğum yılınız ve annenizin adının ilk iki harfi
.....

Katılımcının Annesi Rumuz: Kızınızın/Oğlunuzun adının ilk iki harfi, kızınızın/oğlunuzun doğum yılı ve

sizin adınızın ilk iki harfi

3- Cinsiyetiniz: ()-Kadın ()-Erkek

4- Yaşınız:

5- Eğitim durumunuz nedir?

()-Okur-yazar ()-İlkokul mezunu ()-Ortaokul mezunu ()- Lise mezunu

()- Yüksekokul mezunu ()-Üniversite öğrencisi/mezunu ()- Yüksek lisans ve üstü

6- Annenizin eğitim durumu nedir?

()-Okur-yazar ()-İlkokul mezunu ()-Ortaokul mezunu ()- Lise mezunu

()- Yüksekokul mezunu ()-Üniversite öğrencisi/mezunu ()- Yüksek lisans ve üstü

7- Mesleğiniz (yazınız):

8- Annenizin mesleği (yazınız):

9- Ekonomik durumunuz hakkında aşağıdakilerden hangisi sizin için uygundur?

()- Düşük ()- Alt-orta ()- Üst-orta ()- Üst ()

10- Anneniz hayatta mı? ()- Evet ()-Hayır ()-Yaşıyor, ama yıldır ilişkimiz yok

11- Babanız hayatta mı? ()- Evet ()-Hayır ()-Yaşıyor, ama yıldır ilişkimiz yok

12- Anneniz ve babanız için uygun olanı işaretleyiniz.

()-Evliler, birlikte oturuyorlar ()-Evliler, ayrı yaşıyorlar ()- Boşandılar

13- Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var? (Yaşları ve cinsiyetleri ile birlikte yazınız)

.....

13- Bebekliğinizde/çocukluğunuzda bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti?

()-Annem ()-Babam ()-Kardeş(ler)im ()-Bakıcım

()-Kreş ()-Anneannem/Babaannem ()-Diğer (yazınız).....

C. Anne – Baba ve Akran Envanteri (Sadece anne bölümü)

AÇIKLAMA: Aşağıda yaşamınızda önemli yere sahip olan annenizle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir bölümü dikkatle okuyarak cevaplayınız.

Sınıf:

Yaş:

Cinsiyet:

Annemiz ile ilişkiniz					
	Hiçbir zaman doğru değil	Nadiren doğru	Bazen doğru	Sıklıkla doğru	Her zaman doğru
01. Annem benim duygularıma saygı duyar.	1	2	3	4	5
02. Annemin, annelik görevini iyi yaptığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
03. Keşke farklı bir annem olsaydı.	1	2	3	4	5
04. İlgilendiğim konularda annemin görüşünü almayı isterim	1	2	3	4	5
05. Bir şeye üzüldüğümde annem bunu anlar.	1	2	3	4	5
06. Annemle sorunlarım hakkında konuşmak beni utandırır.	1	2	3	4	5
07. Annemin bildiğinden çok daha fazla mutsuzum.	1	2	3	4	5
08. Bir şeyleri tartışırken annem	1	2	3	4	5

benim düşüncelerime önem verir.					
09. Annemin zaten kendi sorunları var, bu yüzden kendi sorunlarımla onu rahatsız etmem.	1	2	3	4	5
10. Annem kendimi daha iyi anlamama yardım eder.	1	2	3	4	5
11. Problemlerimi ve sıkıntılarımı anneme anlatırım.	1	2	3	4	5
12. Annemden fazla ilgi görmem.	1	2	3	4	5
13. Annem sorunlarımı ona anlatmamda bana yardımcı olur.	1	2	3	4	5
14. Annem beni anlar.	1	2	3	4	5
15. Bir şeye kızdığımda annem anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5
16. Anneme güvenirim.	1	2	3	4	5
17. İçimi dökmeye ihtiyaç duyduğumda, anneme güvenebilirim.	1	2	3	4	5
18. Annem bir şeyin canımı sıktığını bilirse, bunu bana sorar.	1	2	3	4	5

Tersten Kodlanacak Maddeler: **Anne:**3,6,7,9,12

[Alt ölçekler: Güven: 2,3,16; İletişim: 1,4,5,8,10,11,13,14,15,17,18 Yabancılaşma: 6,7,9,12]

D. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)

Açıklama: Aşağıda annenizle ilgili çeşitli ifadeler yer almaktadır. Her bir ifade annenizin size nasıl davrandığıyla ilgilidir. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak annenizin size yönelik davranışlarını 6 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Bu ölçekte doğru-yanlış ya da verilmesi gereken bir yanıt söz konusu değildir. Bu nedenle, her bir ifadeyi lütfen kendi değerlendirmenize göre işaretleyiniz.

Anneniz ile ilişkiniz						
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Çok Sık	Her Zaman
01. Annem bana destek olur.	1	2	3	4	5	6
02. Annem üzgün olduğumda beni teselli eder (örneğin mutsuz olduğumda kendimi daha iyi hissetmemi sağlar)	1	2	3	4	5	6
03. Beni önemseydiğini gösterir.	1	2	3	4	5	6
04. Benimle içten bir şekilde ilgilendiğini gösterir (örneğin bana değer verir ve benim için endişelenir).	1	2	3	4	5	6
05. Annem benim için önemli olan şeyleri hatırlar.	1	2	3	4	5	6
06. Onunla ne zaman konuşmak istesem uygundur.	1	2	3	4	5	6

07. Annem bana ilgisini gösterecek şekilde sorular sorar.	1	2	3	4	5	6
08. Annem benimle gerçekten istediği için vakit geçirir.	1	2	3	4	5	6
09. Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6
10. Annem sevdiğim şeylerle ilgili benimle konuşur.	1	2	3	4	5	6
11. Annem düşüncelerimi önemser.	1	2	3	4	5	6
12. Annem duygusal olarak erişilebilirdir (varlığını duygusal olarak hissedirim).	1	2	3	4	5	6
13. Annem istenen biri olduğumu hissettirir.	1	2	3	4	5	6
14. Annem beni takdir eder, över (örneğin benimle ilgili olumlu şeyler söyler).	1	2	3	4	5	6
15. Annem anlayışlıdır.	1	2	3	4	5	6